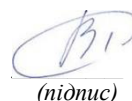

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ ТА АРХЕОЛОГІЇ**

До захисту допустити:

Завідувач кафедри

Володимир РОМАНЦОВ

(підпис)

(ПІБ завідувача кафедри)

«19» грудня 2023 р.

**«УНІЇ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО З
КОРОЛІВСТВОМ ПОЛЬСЬКИМ ТА ЇХ ВПЛИВ НА УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ,
ЇХ ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДУ В ШКОЛІ »**

Кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
другого (магістерського) рівня
вищої освіти
освітньо-професійної програми
«Середня освіта. Історія»
Дудар Віталіни Вікторівни

Науковий керівник:
Арабаджи Світлана Сергіївна,
к. і. н., доцент
кафедри історії та археології

Рецензент:
Сараєва Ольга Віталіївна,
к. і. н., доцент кафедри
філософських наук та історії
України
Приазовського державного
технічного університету
(м. Дніпро)

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

« _____ » _____ 20__ р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. КРЕВСЬКА УНІЯ 1385 РОКУ	12
РОЗДІЛ 2. ГОРОДЕЛЬСЬКА УНІЯ 1413 РОКУ	27
РОЗДІЛ 3. ЛЮБЛІНСЬКА УНІЯ 1569 РОКУ	42
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69
ДОДАТКИ.....	75

ВСТУП

Актуальність дослідження полягає в його важливості для викладання у школі в 7-8 класі. В українській національно-державницькій традиції литовська доба займає особливе місце, як з'єднувальна ланка між давньоруською та козацькою епохами національної історії. Ці епохи мають визначальне значення для української історичної свідомості, а також у вихованні громадянської свідомості учнів середньої школи. Литовська доба, яка припадає на період XIV-XVI століть, була часом історичних змін і формування національних ідентичностей. Тому Литовська доба має велике значення, для шкільної програми, оскільки вона має важливу роль у становленні української нації та її державності. Під впливом литовських правителів та культурного обміну з Європейськими державами на українських землях з'явилися нові соціальні та політичні утворення, що зіграли значну роль у процесі формування української національної свідомості [36].

Велике князівство Литовське було спільним простором для українських земель, що об'єднувало різні етнічні групи в єдиній державі. Тому литовська доба сприяла зближенню різних культурних традицій і сприяла взаємному впливу національних елементів, що сприяло формуванню спільної української ідентичності. Крім того, литовська доба була певним перехідним періодом між давньоруською та козацькою епохами в історії України. Після занепаду Київської держави литовське велике князівство стало спадкоємцем давньоруських традицій і подальшого впливу. З іншого боку, литовська доба стала підґрунтям для наступного етапу в історії України – козацької епохи, коли козаки стали символом боротьби за національну свободу та самостійність.

За усталеною схемою періодизації української історії, після давньоруської державності наступила так звана литовська або литовсько-польська епоха (доба) національної історії, хронологічні рамки якої, на думку провідних галицьких вчених-істориків (О. Барвінський, І. Шараневич), охоплювали часи від 1340-го до 1569 року. Ця більш ніж двохсотлітня епоха включала події, починаючи з

втраги політичної самостійності Галицько-Волинською державою і до Люблінської унії [12, 50].

Положення України на перетині шляхів між Східною та Західною Європою зумовило залучення української землі до різних геополітичних ігор протягом століть. Зміна влади, воєнні конфлікти, дипломатичні угоди – усе це відображалося на історії та розвитку українського народу. Сьогодні геополітичне значення України в Європі лишається важливим, особливо в контексті глобальних подій та взаємодії між національними державами. Тому в шкільній програмі дуже важливо вчити школярів історичним поступам України, її культурну спадщину, досвід спілкування з різними культурами що були важливими факторами для її сучасного становлення як самостійної держави в Європі.

Осмислення історії дозволяє зрозуміти минуле, з якого український народ брав важливі уроки для своєї сучасності. Вивчення минулого, історичних подій та стосунків із сусідніми країнами дає змогу розкрити корені деяких проблем, що впливають на сучасний розвиток Української держави. Такий аналіз надає важливої перспективи для зростання та розвитку країни як складової частини європейської цивілізації. Таким чином, викладання польсько-литовських уній в школі – має велику актуальність. Ця, тема допомагає зрозуміти складність історичних процесів, як вони впливають на сучасний світ, а також вона формує глибоке історичне розуміння та громадянську свідомість серед учнів. Зв'язки Польщі та Литви протягом кількох століть, що охоплюють територіально значну частину Центральної та Східної Європи, фактично є, можна сказати, «передісторією» сьогоденного Європейського Союзу та ідеї рівноправного союзу європейських народів.

Метою дослідження є охарактеризування причини та наслідки уній Великого князівства Литовського та Королівства Польського та їх вплив на українські землі, в шкільній програмі 7-8 класів.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

- проаналізувати викладання Кревської унії в школі: її причини,

основні умови та наслідки для українських земель;

- розглянути особливості вивчення Городельської унії в школі, розкрити причини, основні умови та її наслідки для українських земель;

- розкрити вивчення в школі Люблінської унії : її причини та наслідки для українських земель, а також вивчити роботу Люблінського сейму.

Хронологічні межі. Дослідження охоплює період з XIV до XVI століття. Воно досліджує політичний союз, який був укладений між Великим князівством Литовським та Королівством Польським у різні періоди: Кревська унія (1385 рік), Городельська унія (1413 рік) та Люблінська унія (1569 рік). Ці унії були важливими етапами у формуванні Річі Посполитої двох народів та мали значний вплив на українські землі, включаючи їх політичний статус, культуру, економіку та релігійні свободи.

Територіальні межі охоплюють території Великого князівства Литовського, Королівства Польського та українські землі, що входили до складу цих держав, а саме: Волинська, Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, Рівненська, Хмельницька, Житомирська, Вінницька, Київська, Черкаська, Кіровоградська, Дніпропетровська, Полтавська області.

Наукова новизна дослідження «Унії Великого князівства Литовського з Королівством Польським та їх вплив на українські землі, їх особливості викладання в школі» полягає у вивченні особливості викладання цієї теми у школі, та аналізі складних історичних процесів об'єднання Великого князівства Литовського з Королівством Польським та їх впливу на українські території. Дослідження виходить за межі стандартних загальних наративів і розглядає особливості шкільного викладу, таких ключових унійних подій, як Кревська, Городельська та Люблінська унії, з нової перспективи.

Методологія дослідження. Дослідження спирається на загально-історичні методи для комплексного аналізу історичних процесів та їхнього впливу:

- історико-генетичний метод дозволяє досліджувати походження та еволюцію унійних процесів у Великому князівстві Литовському та Королівстві

Польському. В дослідженні використовувалась історична генеалогія уній, щоб з'ясувати їхні витoki, стадії розвитку та причини укладення.

– історико-порівняльний метод використовувався для порівняння процесів Уній у Великому князівстві Литовському з Королівством Польським та іншими історичними об'єднаннями. Дослідження порівнювало подібність та відмінність уній з іншими союзами, що допомагало з'ясувати унікальні аспекти цих об'єднань.

– історико-типологічний метод використовувався для класифікації типів Уній та їхніх характерних особливостей. Дослідження вивчало різні історичні типи уній, такі як політичні, економічні та культурні аспекти, що допомогло у з'ясуванні особливостей уній Великого князівства Литовського з Королівством Польським.

– історико-системний метод дозволяє розглядати унії як складові системи союзних взаємин між державами. Дослідження вивчало взаємозв'язки та взаємодію між Великим князівством Литовським та Королівством Польським під час укладання та реалізації Уній.

– метод періодизації використовувався при дослідженні для систематизації та поділу історичних подій на різні періоди. Враховуючи динаміку укладання та розвитку Уній, дослідники використовували періодизацію, щоб визначити різні етапи взаємовідносин між державами та їхнім впливом на українські землі.

– географічний метод дозволяє з'ясувати територіальні межі, географічне розташування та зміни, які сталися під час укладання та реалізації Уній. Дослідження звертає увагу на геополітичні аспекти та географічні взаємозв'язки між Великим князівством Литовським, Королівством Польським та українськими землями.

Предмет дослідження – Вплив уній Великого князівства Литовського з Королівством Польським на українські землі, у шкільній програмі.

Об'єкт дослідження – розкриття викладання у школі історичних процесів об'єднання Великого князівства Литовського з Королівством Польським на

різних етапах та їх наслідки для українських земель.

Історіографія. Література була поділена за територіальним принципом.

Перша група складалась з праць іноземних науковців, що розглядали дану проблему. Друга група складалася з праць українських науковців, що розглядали дану проблему. Проблематика взаємовідносин між Великим князівством Литовським та Королівством Польським, а також їх впливу на українські землі, у період з XIV по XVII століття займає важливе місце в історичних дослідженнях. Ця епоха відзначена надзвичайною політичною та культурною динамікою, що мала суттєвий вплив на формування подальшого історичного розвитку східноєвропейського простору.

Історіографія, що віддзеркалює проблематику взаємовідносин між Великим князівством Литовським та Королівством Польським, а також їх впливу на українські землі у період з XIV по XVII століття, є досить обширною та різноманітною. Дослідження у цій сфері пройшли крізь різні етапи та підходи, що відображають різноманітні аспекти та піднімають різні аспекти даного історичного періоду.

На початку історіографії розгляданої проблематики часто акцентувалися на політичних та адміністративних аспектах взаємовідносин між Литвою та Польщею, а також на їхньому впливі на українські землі. Так, Юліуш Бардах у своїй праці, яка була опублікована ще в 1969 році, звертався до дослідження ролі та впливу Кревської унії на розвиток Польщі та Литви. У цій статті автор звертає увагу на ключові аспекти, пов'язані з угодою Кревська та Люблінської унії, що стосувалися питань, пов'язаних з об'єднанням Великого князівства Литовського та Королівства Польського. Ю.Бардах аналізує різноманітні аспекти угоди Кревська та наступної Люблінської унії, зосереджуючись на проблемах та питаннях, які виникали в процесі об'єднання держав. Він досліджує політичні, соціальні, адміністративні та культурні аспекти об'єднання, а також реакцію різних груп на цей процес. Його дослідження дало змогу проаналізувати наслідки цієї події та визначити її вагому роль у формуванні образу об'єднаної держави [56].

Робота Зофія Ковальсько-Урбанкової опублікована у виданні «*Analecta Sgasoviensia*» у 1987 році. У цьому дослідженні авторка досліджує ключовий період об'єднання Великого князівства Литовського та Королівства Польського, а саме від 1385 до 1413 року. Ковальсько-Урбанкова ретельно аналізує історичні події та політичні процеси, пов'язані з угодою Кревська та наступним періодом об'єднання держав. Авторка вивчає діяльність політичних діячів, дипломатичні зусилля та соціокультурний контекст того часу, що вплинули на утворення Річі Посполитої. Основна мета дослідження полягає в систематичному огляді сучасних польських історичних досліджень, присвячених даному історичному періоду. Ковальсько-Урбанкова зосереджується на різних підходах та інтерпретаціях подій, які виникали в процесі об'єднання, та аналізує, які фактори впливали на розвиток Речі Посполитої [63].

Що стосується українських науковці-істориків, то необхідно зазначити роботи Тетяни Гриневич, української дослідниці, яка займалась розвитком історіографічного образу унії у польській науці періоду між Першою та Другою світовою війнами. Робота цієї дослідниці дозволила зрозуміти, як унія розглядалась у різних історичних контекстах та які чинники впливали на трактування цієї події [25].

Робота Володимира Січинського «Чужинці про Україну. На переломі: друга половина XV – перша половина XVI століття» є дослідженням, присвяченим сприйняттю України і її історії іноземцями протягом важливого періоду від другої половини XV до першої половини XVI століття. У цій роботі автор досліджує погляди, думки та сприйняття України та української історії, які висловлювали представники інших національностей та культурних середовищ у зазначений період. Він аналізує письмові джерела, що залишилися від іноземних мандрівників, дипломатів, місіонерів та інших осіб, які прибували на територію України часів Вільної Русі та Річі Посполитої [44].

Окремо необхідно виділити монографію В.Василенка «Політична історія Великого Князівства Литовського (до 1569 р.) в східнослов'янських історіографіях XIX першої третини XX ст.» є значущим дослідженням,

присвяченим аналізу політичної історії Великого Князівства Литовського до моменту утворення Люблінської унії в 1569 році. У цій монографії автор розглядає відносини, події та політичні процеси, які відбувалися на території Великого Князівства Литовського протягом зазначеного періоду. Він досліджує внутрішні та зовнішні фактори, що впливали на політичну картину регіону, а також роль Великого Князівства Литовського у міжнародних відносинах. Основною метою дослідження є виявлення особливостей інтерпретації політичної історії Великого Князівства Литовського в різних східнослов'янських історіографічних джерелах ХІХ і початку ХХ століття. Автор аналізує підходи, акценти та погляди вчених того періоду на історію даного державного утворення, що дозволяє поглибити розуміння різних аспектів його розвитку. Подальші дослідження в цьому напрямку могли б доповнити історичний контекст та збагатити наше розуміння польсько-литовської унії та її наслідків [19].

Для розкриття даної теми були проаналізовані декілька шкільних підручників, таких як Історія України 7 клас за авторством О.В. Гісем 2020 року випуску та Історія України 7 клас за авторством І. Я. Щупак 2020 року випуску, а також Історія України 8 клас за авторством І. Я. Щупак 2021 року випуску, Історія України 8 клас за авторством О. В. Гісем 2021 року випуску [31,34,32,33].

Підручники для 7 класу були використані для вивчення Кревської та Городельської унії, що згідно з шкільної програми проходить в сьомому класі. Що дозволило розглянути особливості вивчення даних тем у шкільному курсі.

Для визначення особливості викладання Люблінської унії, що згідно зі шкільною програмою вивчається в восьмому класі, були використані підручники для 8 класу.

Аналіз даних підручників за 7 і 8 клас дозволив розглянути особливості викладання тем про унії Великого Князівства Литовського з Королівством Польським та їх вплив на українські землі у навчальному процесі у школі.

Джерельна база. Джерельною основою кваліфікаційної роботи стали безпосередньо документи уній, опубліковані у збірнику «Volumina legum»: «Про землю Волинську», «Про князівство Київське» та матеріали, що стосуються

процесу укладання уній: «Декларація про унію» 1564 р. Усі польські та українські історики сходяться на думці, що головним фактором, який дав поштовх до унійних процесів була зовнішня агресія – у XV ст. від Тевтонського ордену, у XVI ст. – з Московського князівства, що загрожувало як Великому Князівству Литовському, так і Короні Польській [7,8,9,10,11].

Щоденник Лясоти Е. «На переломі» (фрагменти), є цінним історичним джерелом. Цей документ розкриває події, які відбувалися на початку 16-го століття в Україні та Польщі. Щоденник може містити описи суспільного життя, культурних подій та традицій епохи. Важливим є також згадки про соціальний клас та статус різних осіб того часу [1].

Письмо Ходкевича Виленському воєводі Ніколаю Радивилу, датоване 28 травня 1569 року, містить важливу історичну кореспонденцію між Ходкевичем і Радивилом, які були видатними постатями польської та української історії 16-го століття, обговорення політичних подій, які відбувалися в Речі Посполитій на початку 1569 року [2].

«Руська (Волинська) метрика» - це значущий історичне джерело, регести документів коронної канцелярії для українських земель, таких як Волинське, Київське, Брацлавське і Чернігівське воєводства. Документи охоплюють період з 1569 по 1673 роки та були опубліковані у виданні, зазначеному у вашому запиті. Ці регести стосуються документів, виданих коронною канцелярією, які відображають політичні, соціальні, економічні та культурні аспекти життя в українських землях того періоду. Територіальні аспекти: «Руська метрика» охоплює різні українські воєводства, включаючи Волинське, Київське, Брацлавське та Чернігівське, і відображає події та аспекти життя в цих регіонах [4].

«Статути Великого князівства Литовського» представляє собою важливий історичний документ, який складається з трьох томів і чотирьох книг. Вона була опублікована в Одесі видавництвом «Юридична література» за редакцією С. Ківалова, П. Музиченка й А. Панькова. Статути були юридичними актами, які регулювали соціальний та правовий порядок у території Великого князівства.

Видання надає історичний контекст і пояснення до статутів, щоб читач міг зрозуміти, в який період і за яких обставин були прийняті ці юридичні акти [5].

Описана публікація, «O ziemi Wołyńskiej. Przywilej przywrocenia ziemie Wołyńskiej do Królestwa Polskiego,» входить до тому II видання «Volumina legum. Przedruk zbioru praw,» яке було опубліковане в Петербурзі видавництвом Jozafata Ohryzki в 1859 році. Текст описує землю Волині, її географічне положення, межі, основні географічні та природні особливості регіону. Опис містить інформацію про міста, села, річки та інші природні та географічні об'єкти. Публікація також розглядає історичні події, пов'язані з Волинню, включаючи територіальні конфлікти, події з різних періодів історії регіону [6].

Апробація дослідження. Основні положення та результати проведеного дослідження, були освітлені в доповіді на тему «Кревська унія та її вплив на українські землі», що доповідались на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Україна у світовому історичному просторі» (Київ, 15 листопада 2023 р.).

Структура дослідження зумовлена метою та завданнями дослідження й побудована за проблемно-хронологічним принципом. Робота складається з трьох розділів, в основу яких покладено проблемно-хронологічний підхід. Перший розділ присвячений розкриттю особливості викладу в школі причин підписання та основних умов Кревської унії ; другий характеризує історичні умови укладання Городельської унії у шкільній програмі ; третій розділ розкриває наслідки Люблінської унії для українських земель та її вивчення в школі. Загальний обсяг складає 79 сторінок, з них основного тексту – 67 сторінки. Список використаних джерел і літератури налічує 75 позицій.

РОЗДІЛ 1. КРЕВСЬКА УНІЯ 1385 РОКУ

Кревська унія за навчальною програмою викладеться в сьомому класі дана унія була, укладена у 1385 році між Королівством Польським та Великим князівством Литовським, мала свої унікальні причини та значення для геополітичного середовища Центральної та Східної Європи XIV століття [36]. Об'єднання держав, що відрізнялися між собою в культурному та цивілізаційному плані, а також запрошення язичника Ягайла на престол католицької держави створили несподівані політичні обставини. Історики розглядали різноманітні стимули до зближення Польщі та Литви, відмічаючи вплив виховання Ягайла, його християнський світогляд та потребу відходу від язичницьких ідей [27,с.44-45].

З'ясування причин укладення польсько-литовської унії лишається предметом інтересу для істориків та вивчення в шкільних підручниках, відтак різні дослідники надали свої погляди стосовно цієї історичної події. Важливо враховувати різноманітність мотивів і переконань, які обумовили вибір обох держав злитися в союз із перспективою зміцнення своїх політичних та економічних позицій. Кревська унія стала початком нового етапу розвитку Центральної та Східної Європи, де впливові політичні еліти відійшли від національної політики та почали набирати космополітичних рис.

Політична роздробленість Київської держави, неперервна загроза з боку Золотої Орди та внутрішня боротьба між князем та боярством у Галицько-Волинському князівстві призвели до того, що українські землі потрапляли під контроль феодалів з Польщі, Литви, Молдавії, Угорщини, Кримського ханства та Туреччини [44,с.267]. Вивчення даних обставин в школі дає дітям можливість краще дізнатися історію становлення власної держави.

За шкільним підручником у XIV столітті Україна зазнавала складного періоду, включаючи політичний, економічний і культурний спад [31]. Тим часом сусідні країни, розпочали своє піднесення і розвиток. У цьому періоді Київська держава стикалася зі значними внутрішніми конфліктами та роздробленістю

влади між князями та боярством. Це послабило державу і зробило її вразливою перед зовнішніми загрозами. Золота Орда, могутня монгольська імперія, постійно ставила під загрозу території Київської держави, змушуючи її сплачувати данину та приймати обмеження у власному самоврядуванні [74,с.47].

Ці фактори сприяли поширенню впливу та контролю сусідніх країн на українські землі. Литовське Велике князівство, Польське королівство та Московське царство здійснювали активну політику експансії та захоплення українських територій. Це привело до того, що частину українських земель здобули інші феодалі, що перевели їх під свій контроль. Водночас, ці держави, розвивалися і зміцнювали свої державні структури, економічну потужність та культурну впливовість. Це сприяло створенню сильних центрів влади, збільшенню торгових маршрутів і розквіту культурного життя.

У результаті розпаду племінного ладу та настання феодалного суспільства, а також злиття язичницьких племен у XIII столітті, сформувалася Литовська держава зі столицею у Вільнюсі. Новоутворена держава стикалася з важкими викликами, зокрема нападами з боку Лівонського і Тевтонського орденів – лицарських орденів-хрестоносців [25,с.149].

Значно зміцнилася Литовська держава при великому князеві Гедиміні (1316 – 1341 рр.). М. Грушевський вказує, що *«...за часів Гедиміна литовська окупаційна політика в руських землях була сильно розвинена. Литовський уряд свідомо вступив на дорогу збирання руських земель. Гедимін сам титулував себе «королем литовським і руським», а його син і наступник Ольгерд заявляв своє переконання, що всі руські землі мають до нього належати»* [26, с.155].

Під час правління великого князя Гедиміна, Литовська держава зазнала значного зміцнення. Він виявив відповідальний лідерський підхід та ефективні воєнні стратегії, які допомогли державі впоратися з ворогами. Його рішуча позиція спрямовувалася на захист територіальної цілісності та суверенітету Литовської держави, зокрема від протистоянь з хрестоносцями. Литовська держава ставала більш потужною і впливовою силою в регіоні, що сприяло утвердженню її політичного та економічного становища. Також сприяв розвитку

культурного життя та утвердженню православ'я на своїх землях.

На початку XIV ст. литовці розпочали захоплення Білорусі. Після смерті Юрія-Болеслава князем Волині стає син Гедиміна Любарт (1341–1385 рр.).

Другий син Гедиміна, Ольгерд (1345-1377 роки), прагнув розширити території Литовської держави за рахунок українських земель. Його плани сприяли тому, що Золота Орда після смерті хана Джанібєка в 1357 році ослабла: настали міжусобиці, і фактично утворилося кілька окремих улусів [38,с.74].

Ольгерд підкорив Чернігівсько-Сіверську землю протягом 1355-1356 років, а у 1362 році взяв під контроль Київ. За шкільним підручником того самого року його війська розгромили татарські загони на річці Синя Вода, і Ольгерд поширив свою владу на Поділля. У всіх цих придбаних землях Ольгерд залишив княжити своїх синів і племінників. Зокрема, в Києві владу здійснював його старший син Олександр [34].

Литовські князі мали правило *«Старого ми не змінюємо, а нового не впроваджуємо»*, що означало повагу до місцевих звичаїв і законів. Це сприяло стабільності і добрим відносинам між литовцями і українською аристократією. Українська аристократія підтримувала Велике князівство Литовське, оскільки його зовнішня політика, збігалася з інтересами України. Литовські князі були спроможними і впливовими лідерами, що допомагало забезпечити безпеку та захист від ворожих вторгнень. Українське населення також підтримувало литовців як союзників у боротьбі із Золотою Ордою, могутньою татарською імперією [38, с. 85].

Після підкорення Білорусі та значної частини території України, Велике князівство Литовське стало однією з найбільших держав в Європі. Більшість населення держави складала українці та білоруси. Варто зазначити, що литовці були культурно менш розвинутими в порівнянні зі своїми слов'янськими підданими, і сповідували язичництво.

Після здобуття контролю над українськими та білоруськими землями, литовська верхівка швидко стала під впливом культури своїх слов'янських підданих. Литовські князі намагалися пристосуватись до місцевих умов життя.

Взаємодія з більш розвиненими культурами українців і білорусів сприяла процесу культурного обміну та адаптації, що відбувалася в рамках Великого князівства Литовського, тобто вони приймали православну віру. Цей культурний вплив і взаємодія між різними етнічними групами сприяли розвитку інтеграції й формуванню спільної ідентичності в державі, а також усвідомлювалось важливістю зближення зі слов'янським населенням. Водночас залишалися й особливості кожної з національних культур, що збагачувало багатоманітність Великого князівства Литовського [39,с.69].

Також варто зазначити, що литовські князі стали активно використовувати слов'янську мову як державну. Офіційні документи почали писати мовою своїх підданих, що сприяло зближенню та згуртованості національних елементів у Великому князівстві Литовському. Саме з Гедиміна починається нова литовська династія Гедиміновичів, яка стала важливим етапом в історії держави. Ця династія дала поштовх для подальшого розвитку та сприяла її стабільності та процвітанню [37,с.58].

Українське населення зустрічало литовську владу без опору, особливо тому, що Велике князівство Литовське було активним учасником боротьби проти Золотої Орди. Литовські князі використовували свої військові сили, щоб обороняти українські землі від татарських нав'язливих набігів. Звільнення від татарської навали було надзвичайно важливим для українського народу, тому вони охоче підтримували литовських князів, що допомагали їм у боротьбі проти загрози татар. Тому за шкільним підручником більшість місцевого населення, вважали литовців визволителями [34].

Литовські князі вдало підкорили місцеве населення тим, що нічим не відрізнялися від місцевих панів. Вони відзначались своєю православною вірою та поважним ставленням до місцевих звичаїв і традицій. Це дозволило їм заслужити довіру та підтримку українського населення. Крім того, через обмежену кількість литовського населення на завойованій території, литовські князі дозволяли українській знаті обіймати найвищі адміністративні посади, що збільшувало сприйняття місцевим населенням литовської влади [54,с.85].

Польща відіграла визначальну роль в історії України, особливо у період середньовіччя. У 1339 році польський король Казимир III уклав союз з угорським королем проти України, що поглибило напруження в регіоні. Польща та Угорщина спрямовували свої зусилля на підкорення українських земель. Після смерті Галицько-Волинського князя Юрія-Болеслава в 1340 році Казимир III розпочав похід у Галичину. В боротьбі з місцевим населенням, включаючи українців, він захопив усю Галицьку землю, здійснивши таким чином подальшу анексію території. Ці події свідчать про складні відносини між польськими та українськими володарями того періоду.

Вже в 1340 р. король попросив Папу Римського звільнити його від присяги *«дотримувати обряди, права і звичаї православних підданих»* і почав роздавати землі полякам, німцям, угорцям. В усіх волостях були призначені старости. Тому в 1340 р. населення під керівництвом боярина Дмитра Дедька вигнало поляків з Галичини. До 1345 р. Галичина залишалася під владою литовського князя Любарта. Проте поляки не втрачали надії захопити Галичину [52, с.54].

Тривалий час вони в союзі з угорцями боролися за Галичину і Волинь з литовцями, які підтримували українців. Війна між Польщею і Литвою була не лише територіальним конфліктом, але й мала релігійні та культурні аспекти.

Для поляків воєнна кампанія була хрестовим походом проти язичників-литовців та православних українців. Ця релігійна та культурна відмінність між сторонами підсилювала напруження та конфлікт. У 1366 році війна завершилася перемогою Польщі, що дозволило їй захопити Галичину та частину Волині. Померши в 1379 році, польський король Казимир III передав польську корону Людовіку Угорському та українські землі. Однак, Людовік намагався утримати Галичину в складі Угорщини та призначив князем Галичини Владислава Опольського.

Після приєднання українських і білоруських земель Литва спрямувала свої прагнення на захоплення Північно-Східної Русі. Однак, в 1372 році московський князь Дмитро Донський завдав поразки литовським військам під Любутськом. Значення Московського царства ще більше зросло після Куликівської битви 8

вересня 1380 року, коли вони розгромили полчища Мамай золотоординського хана, хоча самі були втягнуті у міжусобиці.

В 1385 році, через загострення зовнішньої та внутрішньополітичної ситуації (внутрішні конфлікти серед литовської верхівки та загрози з боку Тевтонського ордену та інших), великий князь Ягайло приймає рішення про об'єднання з польськими феодалами з метою зміцнення своєї влади. На замку Крево (сучасна Білорусь), Ягайло та польські представники підписали акт про унію (союз), яка отримала назву Кревської унії [34].

Рис.1.1 Польсько-литовська держава, 1387 рік

В історіографії існують два підходи щодо ініціаторів польсько-литовської унії. Найбільш визнана думка стверджує, що ініціатива виходила від польської сторони. Цей погляд заснований на подіях, що передували укладанню унії, а також на тоні змісту Кревського акту, який зазначений у польській історіографії з XIX століття. Цю думку приймає і практично вся литовська історіографія, оскільки вона узгоджується з переконанням, що союз Великого князівства і Корони, що розпочався у Крево, мав негативні наслідки для литовської державності та нації. Це переконання робить неможливим припускати, що литвини самі активно діяли на свою шкоду.

Проте інша точка зору, яку представив Л. Колянковський, вказує на те, що ініціаторами унії могли бути литовці [61,с.70]. Його висновки відмінні від популярної думки, і він шукав свідчення про ініціативу унії на литовській стороні. Пізніше цей погляд розвивали Хенрік Пашкевич та Ю. Бардах, звертаючись до тодішнього геополітичного становища Литви.

Кревська унія відкрила нову епоху в історії обох держав. Об'єднання Литви та Польщі під одним монархом в суцільний альянс стало першим кроком до створення одного з найбільших і могутніх держав Європи. Ця унія збільшила територію нової держави та надала їй додаткові ресурси для розвитку, а також зміцнила її позицію на міжнародній арені.

Положення документа включали наступні положення:

1. Великий князь Литовський Ягелло разом зі своїми братами, які ще не були хрещеними, а також з великим числом шляхти, приймає хрещення відповідно до західного обряду.

2. Ягелло передає всю свою скарбницю Короні з метою відновлення територій, які були втрачені Коронаю та Великим князівством Литовським.

3. Планується укладення шлюбу між Ягеллою, великим князем Литовським, та Ядвігою, королевою Польщі, яка є дочкою Людовіка Анжуйського.

4. Ягелло бере на себе зобов'язання вживати всіх можливих зусиль і використовувати свої ресурси для повернення всіх земель, які були втрачені Польським королівством, та знову об'єднати їх під своєю владою [25,с.150].

5. Великий князь Литовський приймає зобов'язання звільнити всіх поляків, які були викрадені та утримувались у полоні на території Литви.

6. Ягелло обіцяє свої литовські та російські землі *appliance* (термін, що по-різному перекладається та інтерпретується) до Корони Польського королівства.

Вони стали умовою коронації литовського государя як польського короля. Події у Крево призвели до укладання польсько-литовської унії. *«Ці постанови стали вихідним пунктом усіх пізніших уній між двома державами»* [25,с.150].

Головна умова угоди передбачала шлюб між Ягайлом та Ядвігою, дочкою короля Польщі Людовіка I. Головна мета цього весілля полягала у зміцненні

військово-політичних зв'язків між Литвою та Польщею, особливо в умовах загрози, що виникала з боку Тевтонського ордену, який активно розширював свої території на Сході. Кревська унія зіграла важливу роль як механізм згуртування обох держав для спільного протистояння загарбницькій агресії Тевтонського ордену. Ця подія стала важливим елементом вивчення історії України на уроках історії. Учні дізнаються про те як історичні події вплинули на становлення країни та її відносини з іншими державами.

Після одруження, Ягайло здобув ім'я Владислав II та став королем Польщі. Ця подія мала велике політичне значення, оскільки Польське королівство перебувало в стані перехідного правління без монарха. Шлюб Ягайла з Ядвігою відіграв важливу роль у забезпеченні стабільності та легітимності новому польському правлінню, а також зміцненні позицій Ягайла в Литві. Ця історична подія розкриває перед учнями, деякі аспекти політичних та дипломатичних відносин на території Польщі та Литви. Вивчення цього періоду в школі, важливо для розуміння формування державних структур та політичних відносин в історії Європи та покращення знань про минуле нашої країни [34].

Угода передбачала, що Ягайло та усі жителі Литви приймуть хрещення у католицькому обряді. Цей крок мав вирішальне значення для утвердження християнської віри на литовських землях, де раніше панувала язичницька релігія. Ця ключова умова виявилася переломною в історії Литви й змінила динаміку відносин між Королівством Польщі та Великим князівством Литовським [25,с.151].

При укладанні унії Литва залишалася останньою країною в Європі, яка не прийняла християнство. Ця ситуація ставила князя Вітовта перед численними викликами, які вплинули на політичну та культурну обстановку в регіоні та стимулювали процес хрещення. Зокрема, одним із ключових факторів, що вплинув на рішення про хрещення, була загроза з боку Тевтонського ордену. Цей хрестоносний орден з Західної Європи активно займався захопленням нових територій на сході. І Литва, і Польща стали об'єктом агресивних нападів ордену, що змусило князя Вітовта та польського короля Ягайла об'єднатися і спільно

шукати стратегію протистояння Тевтонському ордену. Таким чином, унія виявилася важливим механізмом для створення об'єднаного фронту проти загрози ордену та сприяла християнському об'єднанню і розвитку обох держав. Вивчення в школі, даного історичного контексту, дуже важливо для учнів, тому що він допомагає розуміти важливість дипломатичних рішень в історії Східної та Центральної Європи.

Ще однією важливою передумовою для укладання Кревської унії було прагнення Ягайла зміцнити свою владу в Литовському великому князівстві. Він розумів, що співпраця з Литвою допоможе йому отримати значну підтримку в боротьбі за владу з князем Вітовтом, який також претендував на литовський престол. Ще одним важливим фактором було впливове становище Католицької Церкви в Європі. Католицька Церква активно пропагувала християнство та широко використовувала релігійні доводи для зміцнення своєї влади. Ягайло бачив у хрещенні Литви можливість отримати підтримку папи Римського та інших католицьких країн, що допомогло б укріпити його позиції в Литовському великому князівстві та забезпечити підтримку у боротьбі зі змцнюючимся Тевтонським орденом. Таким чином, Кревська унія стала важливим засобом для зміцнення влади Ягайла в Литві та забезпечення захисту обох держав від загрозової експансії Тевтонського ордену [25,с.152].

Після хрещення Литви в рамках Кревської унії, держава стала частиною єдиної католицької європейської спільноти, що дало поштовх її інтеграції в західну культурну та політичну сфери. Це сприяло політичній і культурній інтеграції Литви та Польщі, спрямовуючи їх до створення спільної ідеології та зміцнення позицій на міжнародній арені. Християнство зайняло центральне місце у формуванні об'єднаної культурної та політичної спільноти, що допомогло виростити потужні держави, що відіграли вагомий роль у подальшій історії Європи. Поступово, християнство стало домінуючою релігією, що вплинуло на формування правових та етичних норм, сприяючи розвитку інституцій та зміцненню соціального порядку. Католицька Церква стала важливим культурним та освітнім центром, що допомагало зберегти та передати знання та традиції,

сприяючи розвитку національних ідентичностей та культурного спадку. Відтак, Кревська унія мала довготривалий вплив на історію та розвиток Литви та Польщі, сприяючи їхньому злиттю в спільну європейську спільноту [45,с.267].

Після хрещення Литва почала активно взаємодіяти з Польщею та іншими католицькими країнами, що стало суттєвим фактором у зміцненні її позицій на міжнародній арені.

Процес хрещення Литви відбувся у сприятливих умовах для князя Ягайла та його суперників. Папа Римський Венедикт XIII видав булу, що надавала литовському князю особливі привілеї та збереження культурної самобутності, зокрема збереження мови та звичаїв. Це дозволило Литовському великому князівству зберегти свою незалежність та державну ідентичність. Вивчення даних подій для учнів, важливий, тому що вони допомагають зрозуміти формування політичного та культурного обліку Литви та Центральної Європи.

Відсутність у джерелах однозначних вказівок залишає проблему ініціаторів угоди досі невирішеною.

Документ, складений у Крево, внаслідок своєї форми, відмінної від формуляра, характерного на той час, не піддається однозначній дефініції. У польській літературі він визначається як «перший прелімінарій (тобто попередній проект) польсько-литовської угоди» або як «протокол переговорів» [75,с.354]. З наведеного вище зіставлення прикладів визначення, чи уточнення, характеру документа видно, що історики розглядали документ під різними кутами зору – від угоди (чи його прелімінарія) міждержавного характеру до викладу підсумків шлюбних переговорів.

Після об'єднання з Польщею, Велике князівство Литовське дійсно стало впливовим фактором на формування території України. Разом із Вітовтом, Ягайло здійснював реформи, спрямовані на створення більших князівств, що змінило політичну картину регіону.

Галичина, яка зберігала певний рівень автономії на початку своєї історії, поступово втратила свою незалежність та стала повністю включеною до складу Польського королівства. Це призвело до змін у політичному, соціальному та

культурному житті регіону. Колонізаторська політика польських феодалів на Західному Поділлі та інших землях сильно змінила їхню структуру та населення. Такий розподіл долі земель України призвів до різних історичних траєкторій їхнього розвитку та стало чинником, який визначав їхню дальшу історичну долю та взаємовідносини з іншими державами та народами. Ці процеси залишили свій слід у культурі, мові, та національному самоусвідомленні українського народу і мають значення для розуміння сучасного стану України як держави [75,с.354].

Польська держава прагнула зміцнити своє панування на зазначених землях, і це призводило до засудження українського населення до другорядного становища. Українці були позбавлені права на політичне представництво, управління своїми справами та мовного самовизначення. Закони та правила, які діяли на цих територіях, були спрямовані на зміцнення влади польської еліти, ці події важливі в вивченні історії в школі, вони можуть бути основою для більш детального розуміння політичних і соціокультурних концепцій минулого.

Князі Південно-Західної Русі, які стикалися зі складними політичними умовами та загрозами з боку сусідніх держав, бачили у Великому князівстві Литовському значну військово-політичну силу та можливість отримати підтримку. Таким чином, дипломатичні союзи та взаємодія з литовськими феодалами допомогли багатьом князівствам об'єднатися під владою Великого князівства Литовського. Ця стратегія допомогла Литовському великому князівству значно розширити свої кордони та стати впливовим гравцем на східноєвропейській арені [25,с.150].

Кревська унія не всіма представниками правлячих верств Литви була прийнята з радістю, особливо тому, що унія зробила Польщу гегемоном у союзі. Один із найбільш відомих протестувальників проти угоди – князь Вітовт (1392-1430 рр.). Він намагався розірвати зв'язки з Польщею та отримати королівський титул. Відповідно до угоди, підписаної у 1400 році, Ягайло і польські феодали визнали Вітовта довічним правителем автономної Литовської держави, і Вітовт прийняв титул Великого князя литовського. Це був компромісний варіант, який дозволив зберегти незалежність Литви під владою Вітовта, але у той же час

зберігши зв'язки з Польщею [37, с. 58].

Вітовт прагнув зміцнити Литовську державу, і ця політика призвела до збільшення залежності українських і білоруських земель від Литви. Він припинив існування найбільших удільних князівств на території України, таких як Волинське, Новгород-Сіверське, Київське та Подільське, і передав Західне Поділля під владу Польщі. Вітовта турбувало те, що багато дрібних князів з династії Гедиміновичів прийняли українську культуру та інтересувалися більше місцевими справами, ніж справами Великого князівства. Він постійно переміщав князів з одних володінь до інших, щоб позбавити їх місцевої підтримки. Дрібні князі, щоб зберегти свої землі, повинні були служити у Великого князя.

Отже, після укладання Кревської унії Україна перетворилася на литовську провінцію, якою керували великокнязівські намісники. Вітовт розширював кордони Литовської держави з метою витіснення татар з Причорномор'я та виходу до берегів Чорного моря. Проте, політичне бажання верхівки Литви до самостійності фактично зберігало її статус окремої держави, а влада безпосередньо належала великому князю Вітовту (1392 – 1430 рр.) [24,с.154].

Приєднання більшої частини українських земель до Великого князівства Литовського наприкінці XIV століття, на перший погляд не призвело до суттєвих змін у їх політичному та адміністративному устрої. Надалі існували великі феодальні об'єднання, такі як Київська і Волинська землі, чий кордон збігався з політичними кордонами удільних князівств. Також ситуація була аналогічною на Поділлі, де після приєднання до Литви сформувався уділ литовських князів Кариотовичів. У Чернігівській землі з появою тут влади литовських князів виникло декілька невеликих удільних князівств за своїми розмірами. Вивчення цих подій в сьомому класі, відіграє важливу роль при засвоєні історії України та її взаємодії з Великим князівством Литовським.

Усі українські землі, що були приєднані до Великого князівства Литовського, вважались власністю великокнязівської династії, проте зберігалась певний ступінь автономії й дотримання своїх місцевих звичаїв. При включенні цих земель до Литви, великий князь зобов'язувався дотримуватися колишніх

прав та звичаїв, що існували на цих територіях [18,с.10].

У більшості українських удільних князівств і земель у XIV-XV століття продовжувала діяти волосна система адміністративно-територіального поділу. Особливо на південних частинах Київського і Подільського князівств з'явилися нові судово-адміністративні одиниці – повіти. Кілька волостей об'єднувалися в один повіт. Завершенням процесу було те, що на кінець XV століття повіти і волості стали основними адміністративно-територіальними одиницями в українських землях. Організація системи місцевих органів державного управління в українських землях відповідала адміністративно-територіальному поділу. Адміністративна, судова і військова влада перебували в руках панства і шляхти, які мали широкі повноваження і велику автономію від центральної влади. Місцева адміністрація керувалася загальнодержавними актами, звичаєвим правом, а також рішеннями місцевих органів влади [20,с.59].

Що стосується системи місцевих органів влади в Україні, вона відрізнялася значним розмаїттям в організації своїх складових частин. Це було зумовлено різними аспектами, такими як територіальні зміни внаслідок загарбання сусідніми державами окремих територій України. Крім того, окремі воєводства і повіти здобували привілеї від центральної влади, що надавало їм особливі права, включаючи сферу місцевого управління. Ці аспекти при вивченні в цьому класі, сприяє розумінню про формування системи управління в країні, і розвиток держави протягом різних періодів.

З розширенням контактів між польською та литовською знаттю зростав розрив між знаттю литовською та українською. Поділ на католиків і православних, що виник у Великому князівстві після Кревської унії у 1385 році, збільшувався через надання суспільних і політичних переваг католикам. Зникнення традиційного життя часів Київської Русі та розрив старих політично-династичних зв'язків призвели до того, що українські землі опинились під владою сусідніх держав, перш за все Литви та Польщі. Незважаючи на складні умови, українські землі змогли зберегти високий рівень своєї правової культури. Проте не всі представники правлячих верств Литви були задоволені Кревською

унією, оскільки Польща стала домінуючою силою у союзі Польщі та Литви, що не відповідало їхнім інтересам. Все це має великий вплив на розуміння історії українських земель, а також який вплив на розвиток роблять зовнішні фактори. Вивчення в школі допомагає зрозуміти взаємовідносини між різними релігійними та культурними спільнотами на теренах українських земель.

Отже, Кревську унію 1385 року (повний текст її не зберігся) було підписано між ВКЛ та Польщею строком на 16 років. Причинами Кревської унії: внутрішні конфлікти серед литовської верхівки, а другою стала загроза з боку Тевтонського ордену.

Основними умовами ставало хрещення Ягайла, зобов'язаність об'єднати дві держави, а також протистояти загрозам з боку Тевтонського ордену. Відповідно до неї король польський одночасно ставав і великим князем Литовським, але обидві держави зберігали незалежність: мали власні уряди; свої армії; гроші; державні кордони; поляки не мали права купувати землі у ВКЛ та обіймати там державні посади. В цілому, Кревська унія стала точкою перелому у розвитку українських земель.

Наслідками для українських земель ставало створення сильних центрів влади, збільшення кількості торгових шляхів, а також розквіт культурного життя. Української аристократія підтримувала ВКЛ, через те що обороняла українські землі, та збіг поглядів на зовнішню політику, також ще одним пунктом стало те що знать допускалась до влади. Ягайло проводив реформи що змінювала політичну картину українських земель. Тобто Галичина втратила свою незалежність та стала входити до складу Польського королівства. Також відбувалась зміна структури населення на Західному Поділлі. Це проявлялось як позбавлення права на політичне представництво, заборонна управляти своїми справами та на мовне самовизначення. Україна ставала провінцією ВКЛ, на українських землях зберігалась автономія і народ міг дотримуватись своїх звичаїв, також відомо що діяла волосна система адміністративно-територіального поділу. Унія призвела до того католики та православні поділилися, ця унія надавала переваги католикам.

Наслідки цієї унії продовжили впливати на суспільство протягом століть, впливаючи на культурний та політичний ландшафт українських земель.

Тому Кревська унія важлива тема вивчення в сьомому класові. Метою вивчення даної теми є визначення причини та умови укладення Кревської унії 1385 р., її наслідки, причини опору руських князів політиці централізації, удосконалювати вміння користуватися історичною картою, аналізувати, порівнювати та робити висновки за темами, виховувати історичне мислення, розуміння історії України толерантність до політиків минулого. Дана мета допомагає учню на уроці : визначити причини, умови та наслідки унії, а також навчити дітей висловлювати свою думку стосовно унії.

РОЗДІЛ 2. ГОРОДЕЛЬСЬКА УНІЯ 1413 РОКУ

Городельська унія за навчальною програмою вивчається в сьомому класі.[36]. Її передумовою стало тривале протистояння Литви та Польщі з Тевтонським орденом німецьких лицарів, що сприяло подальшому зближенню між цими державами. Велика війна, яка тривала з 1409 по 1411 рік, була ключовим епізодом у цьому конфлікті. Її головна причина була в прагненні Литви повернути Жемайтійські землі, що були захоплені Тевтонським орденом, під свою юрисдикцію. Війна привела до суттєвого зміцнення співпраці між Литвою та Польщею, оскільки вони об'єднали свої сили проти спільного ворога. Особливо видатною подією цього протистояння стала Битва під Грюнвальдом, яка стала вирішальною у війні. Війська Литовського великого князівства та королівства Польщі під керівництвом Вітовта та Ягайла перемогли Тевтонський орден у 1410 році [43,с.54].

Спочатку військові конфлікти між Польщею, Литвою та Тевтонським орденом відбувались на кордонах, але з часом обидві сторони готували потужні армії для більш масштабних дій. У зиму 1409-1410 років у місті Берестя відбулася нарада командувачів польсько-литовських військ, на якій було обговорено плани об'єднати сили та здійснити набіг на Мальборк – столицю Тевтонського ордену та одну з найбільш укріплених фортець у Європі. Вивчення в школі цих подій, дає учням змогу розуміти яку важливість має стратегічне мислення, та взаємодію між державами в історії.

Великий магістр Тевтонського ордену, Ульріх фон Юнгінген, вирішив не чекати противника у своїй столиці й вирушив назустріч об'єднаним польсько-литовським військам. Таким чином, нарада в Берестях визначила долю великої битви, що стала розпалювальним моментом у Великій війні з Тевтонським орденом.

14 липня, ворожі армії зіткнулися під селами Грюнвальд і Танненберг, розпочавши підготовку до великої битви. Обидві сторони мали значні сили, можна сказати, що це були одні з найбільших армій свого часу. Війська

Тевтонського ордену налічували близько одинадцяти тисяч вояків, з яких 3965 склали найманці з різних країн Європи. Об'єднана армія польсько-литовська налічувала приблизно шістнадцять тисяч вояків. Військові загони обох сторін були організовані в хоругви, що ставали основними тактичними одиницями на полі бою. Литовська армія формувалася за територіальним принципом, тобто кожне князівство висувало свій власний загін. У такий спосіб, обидві сторони зібрали свої війська для зустрічі на Грюнвальдському полі, де мав відбутися один з найбільших і вирішальних боїв своєї епохи [48].

Чисельність воїнів у різних хоругвах була дуже різною. Наприклад, в Краківській хоругві, яка була столичною, було 700 воїнів, тоді як деякі інші хоругви склалися лише з 66 вояків. Це свідчить про те, що розміри та чисельність хоругв були дуже різними залежно від їхнього походження та важливості. Багато воїнів, які взяли участь у битві під Грюнвальдом, походили з територій, що в даний час становлять частину сучасної України, і які належали Польській та Литовській коронам. Серед відомих хоругв Польського війська були Львівська, Перемишльська, Подільська (яка ділилась на три знамена через велику чисельність лицарів), Галицька та Холмська хоругви. Ці хоругви представляли різні регіони та мали велику вагу в битві, допомагаючи Польсько-Литовській армії у важливому протистоянні проти Тевтонського ордену. В складі Литовського війська брали участь Київська та Кременецька хоругви, представляючи різні регіони та допомагаючи Литовському війську в битві [44,с.65].

Важливо відзначити, що битва під Грюнвальдом мала великий масштаб і велике значення для регіону. На боці польсько-литовських військ були об'єднані сили, що включали війська кримських татар, очолювані майбутнім ханом Золотої Орди – Джелал ад-Діном. Також в битві взяли участь загони з Молдавії, Моравії та Чехії під командуванням Яна Жижки, який був національним героєм чеського народу та очільником гуситського руху. Всі ці союзники спільно виступили на стороні Польсько-Литовської армії у важливому протистоянні проти Тевтонського ордену. Більш детальне розкриття даної битви для учнів дає змогу

зрозуміти важливі аспекти геополітики та історії.

Князь Федір Острозький дійсно був учасником битви під Грюнвальдом, яка відбулася у 1410 році. Він був представником Острозької династії, яка володіла територією Острога та інших земель на території сучасної України. Згадані грамоти, видані польським королем Ягайлом та Великим князем Литовським Вітовтом, підтверджували право Федора Острозького на спадкове володіння Острогом та Межиріччям. Федір до 1392 року обіймав пост намісника Луцького князівства та займав високий пост луцького старости. У майбутньому Федір Острозький брав активну участь в громадянській війні у Великому князівстві Литовському, підтримуючи Свидригайла проти Ягайла. Ця війна велася в середині XV століття та була одним із переламних моментів у політичній історії Литви [47,с.69].

Велика війна, включаючи битву під Грюнвальдом, справді мала значний вплив на подальші територіальні зміни в регіоні. Після битви, облога Мальборку була припинена, і за допомогою Торунського перемир'я 1 лютого 1411 року, конфлікт між Тевтонським орденом та союзними силами Литви та Польщі прийшов до кінця. Дані події повинні показати учням що дипломатія має великий внесок у вирішенні міжнародних конфліктів, та обов'язково розповісти, які воно мало наслідки для країн.

Умови перемир'я були вигідні для усіх сторін за наступних причин:

- Литва повернула Жемайтю, яка була під контролем ордена, тим самим збільшивши свої території;
- Польща отримала Добжинську землю, яка теж була у зоні конфлікту;
- Тевтонський орден змушений був виплачувати контрибуцію.

Після війни й перемир'я політична ситуація у регіоні зазнала змін, але розбіжності між Литвою та Польщею продовжувались і надалі. Битва під Грюнвальдом залишалась важливою пам'яткою української історії, а також історії Литви та Польщі, та вплинула на подальший розвиток усього регіону.

Наслідки битви для Тевтонського ордену були фатальними. Ця поразка сильно підірвала міць ордену та призвела до скорочення чисельності його

лицарів. Також, відмова деяких міст Ганзейської ліги від союзу з орденом додала тиску на нього [47, с.45].

Щодо Московської держави, вона також була серйозним викликом для Великого князівства Литовського. Московські правителі претендували на спадок Київської Русі та територій України, що викликало конфлікти між Московією та Литвою. Таким чином, їх спільний інтерес у збереженні своїх кордонів і територіальної цілісності привів до зближення Великого князівства Литовського і Польського королівства. Вчитель може розповісти це учням для того що показати йому важливість політичних союзів, та як важливо зберігати державні кордони та мати територіальну цілісність.

Мали місце напружені відносини між Литвою та Московською державою, які спричинялися їх територіальними претензіями й конфліктами. Історичні обставини того часу дійсно вимагали об'єднання сил для спільної оборони проти зовнішніх загроз. Такі обставини сприяли зближенню Великого князівства Литовського і Польського королівства, що в підсумку призвело до створення Польсько-Литовського Королівства. Цей союз став однією з найбільших і наймогутніших держав свого часу, здатною протистояти загрозам з боку Московської держави, Тевтонського ордену та інших конкурентів у регіоні. Польсько-Литовське Королівство розширило свої кордони та стало домінантною силою у Східній Європі. Однак ця об'єднана держава також стикалася зі складними внутрішніми проблемами та конфліктами, що згодом призвело до поступового занепаду королівства у наступні століття [55,с.74].

Як наслідок цього зближення 2 жовтня 1413 р. у м. Городлі на р. Західний Буг між польським королем Владиславом II Ягайлом та великим князем литовським Вітовтом укладена нова унія, яка стала важливою подією в історії Великого князівства Литовського. Унія надала Литві певну стабільність та допомогла зміцнити міжнародний статус країни після перемоги в Великій війні з Тевтонським орденом. Однак цією унією Литва втратила свою дипломатичну незалежність та стала «піднаглядною» державою польського короля [48].

Отже, Городельська унія, визнавала Велике князівство Литовське як

окрему незалежну державу, але Литва погоджувалася з політичною зверхністю польського короля, який за певних умов мав стати великим князем литовським після смерті Вітовта [62,с.47].

Католицька знать отримала панівну роль у ВКЛ, що призвело до певних конфліктів і незгод між католиками та православними. Також унія створила сприятливі умови для засвоєння культурних досягнень західноєвропейської цивілізації. Культурний обмін із Польщею допоміг поширити нові ідеї, технології та знання серед населення ВКЛ, що має велике значення для навчальній програмі історії [36].

Таким чином, Городельська унія мала складні наслідки для Великого князівства Литовського, з одного боку допомагаючи зміцнити країну на міжнародній арені, а з іншого боку ставлячи певні виклики перед політичною і релігійною стабільністю держави.

Городельська унія передбачала проведення заходів, спрямованих на уніфікацію систем органів державного управління в обох країнах, а також зрівняння прав католицької шляхти в Королівстві Польському та Великому князівстві Литовському. Це означало, що шляхта мала аналогічні права та привілеї незалежно від своєї національності або місця проживання. Городельська унія мала на меті зміцнення об'єднання двох країн та сприяла створенню більш єдиної державної структури. Такі уніфікаційні заходи були важливими для зближення Великого князівства Литовського та Королівства Польського, і в подальшому це сприяло створенню Речі Посполитої, об'єднаної держави, в якій обидва народи, польський і литовський, мали спільні права та представництво [60,с.91].

Городельська унія 1413 року мала наступний зміст:

- Скасовано Кревську унію, підтверджено незалежність Великого князівства Литовського як окремої держави.
- Державний устрій ВКЛ повинен був реформуватися за польським зразком, тобто взяти за основу організаційні принципи королівства Польського.
- Литовці-католики стали рівноправними з поляками-католиками та

отримали повні права на власність своїх земель. У той же час, православні мали землі у формальній власності.

– Польща і Велике князівство Литовське планували створити єдину державу у майбутньому, що зміцнювало їхню політичну співпрацю та об'єднання на майбутнє.

Городельська унія визнавала право Великого князівства Литовського на автономію, і інституція великокнязівської влади залишалась збереженою у Литві. Також підтверджувався титул великого князя литовського, який Вітовт отримав пожиттєво, але під сюзеренітетом польського короля Ягайла [18,с.10].

Це означало, що Велике князівство Литовське зберігало свою політичну самостійність та внутрішній порядок, а Великий князь мав широкі повноваження управляти своєю державою. Однак, польський король володів певними правами над Великим князівством Литовським, що вказувало на відносини сюзеренітету. Така двохстороння система влади сприяла збереженню децентралізованої структури держави, при цьому утримуючи її згуртованість у складі Речі Посполитої. Дана модель міждержавних відносин служить прикладом для розвитку інших держав, та важлива для шкільного навчання.

Городельська унія передбачала уніфікацію адміністративно-територіального устрою Великого князівства Литовського, наближаючи його до устрою Польського королівства. Запровадження сейму та столичних і земських вищих урядів (воєводств, каштелянств тощо) були першими кроками в цьому напрямку. Також були визначені принципи обрання монархів як у Польському королівстві, так і в Великому князівстві Литовському. Монархи обох країн обиралися за спільною згодою та ухвалою прелатів (вищих духовних осіб в католицькій церкві), магнатів і шляхти обох держав, що сприяло політичній співпраці та об'єднанню між обома державами [64,с.58].

Городельська унія продовжувала і розвивала традицію, що була започаткована Кревською унією. Вона підтверджувала права католицької церкви на всі землі, «вольності» та привілеї, надані їй в литовських землях, зокрема у місті Вільно (сучасний Вільнюс). Дана унія та її положення є частиною

навчальної програми, вона розкриває учням історичні та релігійні аспекти історичних подій.

Також унія підтверджувала права та привілеї католицьких панів, бояр і шляхти, і проголошувала розширення пільг, наданих власникам вотчинних володінь, на землі, що були їм надані в якості пожалувань. Це зрівнювало литовське боярство у станово-правовому відношенні з польськими магнатами та шляхтою. Зовнішнім проявом цього зрівняння стало прийняття найвпливовішими представниками литовського боярства польських шляхетських гербів та заміна старого терміна «бояри» новим – «барони і нобілі». Це свідчило про важливий крок у спрощенні структури становища литовських панів та наближення їх правового статусу до того, який існував у Польському королівстві. Це сприяло більшій єдності та співпраці між обома державами, що було важливим аспектом Городельської унії [20,с.59].

В спеціальних статтях Городельської унії було визначено, що урядові посади та членство в великокнязівській раді, а також користування усіма наданими правами та привілеями можуть отримати лише пани й бояри, які є католиками за віросповіданням і мають польські герби. Іншими словами, представники православного та мусульманського населення, а також ті, хто вважався «відщепенцями чи невірними», були виключені з отримання важливих посад та правових пільг.

Така політика спричинила обмеження прав та можливостей православних і мусульманських громадян Великого князівства Литовського, що може бути сприйнято як дискримінація за релігійними та національними ознаками. Такі обмеження відбивали політичні реалії того часу, коли католицизм ставало домінуючою релігією і привілейованим станом у Великому князівстві Литовському та Польському королівстві [19,с.74].

Городельська унія включала комплекс документів, серед яких були наступні:

- Акт про прийняття родами польської шляхти литовських бояр під свої герби. Цей документ підтверджував перехід литовських бояр під владу

польської шляхти та право носити польські герби.

- Акт, у якому литовські бояри присягали вірність польській шляхті, Короні Польській, королю Владиславу II Ягайлу і великому князю Вітовту. Вони обіцяли, що в разі смерті Вітовта приймуть великим князем литовським того, кого обере король Владислав або його наступники, разом із польською шляхтою.
- Акт, у якому Владислав II Ягайло та Вітовт визначали характер зв'язку між Великим князівством Литовським і Коронаю Польською. Вони надавали литовським боярам низку привілеїв, застерігаючи, що такі привілеї можуть користуватися лише ті, хто носить польські герби. Ця унія заклала політико-правові основи для процесу зближення ВКЛ із Польським королівством та трансформації їх суспільно-політичної структури.

Постанова Городельського сейму гарантувала свободи, привілеї та милості лише для *«шанувальників християнської релігії, Римської церкви підвладні»* і не поширювалася на «схизматиків» (православних) чи інші невіруючі. Це свідчить про підхід, яким католицька церква залучала привілейоване населення Литовсько-російської держави на свій бік. Це, безперечно, сприяло ополяченню українського та білоруського народів [43,с.100].

Привілей Городельського сейму 1413 року був першою хартією шляхетства, в якій були сформульовані основні засади створення привілейованої станової групи населення в Литві. У ньому виділено два основні класи шляхти: пани та шляхта, та визначено умови для набуття шляхетства – за народженням або шляхом надання. Так, Городельська унія формально створила два класи шляхти, які були правоздатні в суспільстві Великого князівства Литовського та Королівства Польського, але їх рівність залежала від конфесійної відповідності. Це спричинило розділення на релігійні лінії в литовсько-польському суспільстві, оскільки унія надавала рівні права лише католикам, які стояли вище за православних. Цей релігійний розкол призвів до напруження відносин між різними конфесійними спільнотами та загострення соціального невдоволення [48].

Городельський привілей мав провокаційний характер, спрямований на підтримку та поширення католицизму. Його положення викликали релігійну напругу в державі, розділили населення залежно від релігійних переконань та обмежили права православних громадян. Документ містив хибне твердження про те, що землі Великого князівства Литовського включаються до складу Польського королівства з дозволу князів, панів, шляхти, посадових осіб та бояр Великого князівства Литовського. За цим актом усі, хто не відповідав католицькій вірі, переважно православні, були виключені з можливості обіймати державні посади, та брати участь у Пани-Раді, що було парламентським органом шляхти. Це призвело до розколу в суспільстві Великого князівства Литовського. Городельський привілей стверджував, що лише шанувальники християнської релігії, підвладні Римській церкві, можуть користуватись свободами, привілеями та милостями. Таким чином, інші віросповідання, зокрема православні, були виключені з цих пільг та прав, що призвело до соціальної та релігійної дискримінації. Цей документ несе в собі важливий зміст для шкільної освіти, якщо розглядати в контексті релігійних та політичних конфліктів.

Городельська унія була офіційно закріплена у трьох привілеях.

Згідно з першим привілеєм, 47 польських феодалів вступили до гербового братства з 47 литовськими феодалами-католиками, передаючи їм свої герби.

У другому привілеї до Городельської унії було включено 45 печаток литовських католицьких феодалів, які приймали герба польських феодалів і обіцяли зберігати з ними вічний союз та дружбу. Також литовські феодали зобов'язалися не обирати нового Великого князя Литовського після смерті Вітовта без поради та згоди польських феодалів. Зі свого боку, польські феодали також обіцяли не обирати нового короля Польського після смерті Ягайла без поради та згоди литовських феодалів [48].

У третьому привілеї Великий князь литовський Вітовт і король Польський Ягайло обіцяли такі пункти:

- призначати на державні посади католиків-феодалів, які взяли участь у передачі та прийомі гербів, що сприяло підвищенню їх громадянського

статусу до рангу князів Рюриковичів та Гедиміновичів;

- дозволяти цим феодалам користуватися вільно майном у своїх володіннях, що підсилювало їхню владу та права;
- давати дозвіл на будівництво костелів та надавати пільги та іншу допомогу католицьким феодалам, що сприяло зміцненню та поширенню католицизму [48].

Оголошувалося про об'єднання Великого князівства Литовського та Польського королівства, але водночас гарантувалася відокремленість та незмінність влади Великого князя Литовського. Це забезпечувало збереження незалежності Великого князівства Литовського, незважаючи на об'єднання з Польщею. Подія є важливою частиною шкільної освіти, підкреслює важливість самостійності та ідентичності держав, в контексті об'єднання держав.

Городельська унія 1413 року мала великий вплив на релігійну та національну сферу обох держав – Великого князівства Литовського та Польської Корони. Привілейоване становище католиків та Римо-католицької церкви, яке було затверджено унією, спричинило процеси полонізації та покатоличення на українських землях, які перебували під владою Литви. Важливість для шкільної освіти цих подій полягає в, тому що вони виділяють вплив релігійних та культурних змін в цих державах.

Цей процес поширення католицизму і втрати православної ідентичності вплинув на культурний ландшафт литовсько-руського суспільства. Багато місцевих православних шляхтичів, бачачи привілейоване становище католиків, приймали католицизм, а це призвело до послаблення впливу православної церкви та розповсюдження католицизму на цих землях [41,с.175].

Городельська унія спричинила формування протикатолицької та протипольської опозиції серед православного населення українських та білоруських земель, яке почувало себе обмеженим та дискримінованим. Зміцнення католицьких осередків та зневага до прав та релігійних свобод православних громад створили конфлікти та напруженість у суспільстві.

Відбирання храмів та майна у православних громад підірвало становище

Православної церкви та зменшило її вплив на цих землях. Ці дії сприяли посиленню католицької присутності та впливу на територіях Великого князівства Литовського. Такий стан справ посилив недовіру та ворожість між релігійними спільнотами та змусив їх знаходитися у постійному протистоянні. Ці події в контексті шкільної освіти добре розкриває релігійні та соціокультурні процеси.

Ці релігійні та соціальні розбіжності, які виникли внаслідок Городельської унії, продовжували впливати на суспільство на протязі історичного розвитку цих земель. Вони стали однією з причин, яка призвела до нерівномірного розподілу історичної долі українських територій та формування різних соціальних та культурних традицій на цих землях [55,с.55].

Городельський привілей спричинив глибокий соціальний та релігійний розкол на українських та білоруських землях. Католицька аристократія Литовської держави, наслідуючи польську шляхту, використовувала Городельський привілей для дискримінації та виключення некатоліків зі сфери державного управління та привілеїв [58,с.30].

Цей документ зміцнив позиції католицької шляхти, дозволив їм повністю розпоряджатися своїми землями, що до того належали їм умовно за несення військової служби. Привілей також підтвердив чинність Кревської унії, закріплюючи права і привілеї католицької шляхти.

На жаль, така дискримінаційна політика спричинила загострення релігійних протиріч і погіршення литовсько-руських відносин. Привілей привів до глибоких розбіжностей між католицькою та православною спільнотами та загострив релігійний розкол на території Великого князівства Литовського. В контексті вивчення історії в школі, учням відкривається історичні та релігійні проблеми тогочасного суспільства.

З метою зменшення суспільної напруги та різниці між католицькою та православною шляхтою, були видані земські привілеї у 1432 і 1434 роках, які юридично зрівнювали обидві групи в правах. Ці привілеї мали на меті створити рівноправні умови для шляхетських представників обох віросповідань і сприяти зменшенню релігійних та соціальних конфліктів у Великому князівстві

Литовському. До важливих кроків у розвитку законодавства ВКЛ слід віднести привілей, виданий Казимиром Ягайловичем у 1447 році, який стосувався людей шляхетсько-боярського стану у литовських, українських і білоруських землях держави. Цей привілей закріплював розширені права магнатів і шляхти, що стали важливим етапом у розвитку законодавчої бази Великого князівства Литовського [44,с.268].

Цей документ, виданий вперше, сформулював основні права шляхетського стану, що стали надзвичайно важливими для Литовської держави. Привілей гарантував належність до шляхетського стану і забезпечував його членам такі важливі права, як:

- недоторканість особи від арешту та ув'язнення без вироку суду, що забезпечувало захист шляхетських представників від свавілля і недодержання закону;
- непорушність спадкових володінь, що гарантувало передачу майна та володінь від покоління до покоління в межах шляхетської родини;
- право на вільний в'їзд і виїзд із країни, що сприяло зміцненню зв'язків з іншими державами та обміну досвідом;
- гарантії ненадання урядових посад іноземцям, що підтримувало принцип національної самостійності та забезпечувало державні посади лише уродженцям Литовського князівства [74,с.55].

Цей привілей мав велике значення для збереження самостійності та ідентичності Великого князівства Литовського, закріпивши основні права шляхти та підкресливши її роль у політичному та соціальному житті країни. Для учнів вивчення даного привілею дає краще зрозуміти розвиток та історичні аспекти політичних структур.

Особливо відзначалося, що феодал мав повноваження судити своїх підданих, і з цього можна зробити висновок про настання юридичної легітимації кріпацтва. Водночас Городельська унія сприяла розповсюдженню західноєвропейської культури на землях Великого князівства Литовського. Після укладення унії були проведені адміністративні реформи. За зразком Польщі,

литовська територія була розділена на Віленське та Троцьке воєводства, де встановлювалися нові посади воєводи, намісника воєводи та каштеляна, які можуть обіймати лише католики. В інших землях ВКЛ правили намісники великого князя, які керувалися на підставі статутних грамот, які стверджували зобов'язання не руйнувати старовинних звичаїв і не впроваджувати нові [37,с.59].

Після укладення Городельської унії відбулися значні зміни в ієрархічній системі Великого князівства Литовського. Традиційні старі князівські родини Гедеміновичів почали відступати на другий план перед магнатами та шляхтою, які набули значного впливу на політичне життя ВКЛ. Вітовт, один із князів Гедеміновичів, після підписання унії став активно підтримувати магнатів та шляхту, що призвело до збільшення їхньої влади та статусу в державі. Втім, деякі з Гедеміновичів змогли зберегти свої удільні князівства, але їх вплив на політичні справи ВКЛ значно зменшився, і вони вже не відігравали таку ключову роль, яку мали раніше. Це призвело до змін у політичному ландшафті Великого князівства Литовського, де шляхта та магнати стали домінуючими силами, а роль старих князівських родів зменшилася, що мало свої наслідки для подальшого розвитку держави [20,с.88].

Підписання Городельської унії мало навіть суперечливі наслідки для Великого князівства Литовського. З одного боку, унія надала ВКЛ певні переваги: держава отримала союзника для відбиття можливої агресії з боку сусідніх держав, а також звільнилася від зобов'язань Кревської унії з Польщею, підтвердивши тим самим свою незалежність. З іншого боку, унія мала негативні наслідки, зокрема релігійну дискримінацію. Литва була поділена за релігійним принципом, і католикам надавалася чільна роль, тоді як права православних обмежувалися. Це створило нерівні умови для представників різних релігійних спільнот у країні [16,с.58].

Проте слід відзначити, що Городельська унія стала важливим кроком на шляху формування Речі Посполитої, унікальної федерації між Великим князівством Литовським та Королівством Польським. Цей союз пізніше сприяв створенню однієї з найбільших та найвпливовіших держав у Європі, яка існувала

протягом багатьох століть і мала значний культурний, політичний та військовий вплив на регіон.

Отже, причиною було протистояння Литви та Польщі з Тевтонським орденом. У цьому протистоянні ключовим моментом була Велика війна (1409 - 1411). Ця війна призвела до зміцнення співпраці між державами. Війна, включала битву під Грюнвальдом, що значно вплинула на подальші зміни в регіоні. 1 лютого 1411 було прийнято Торунське перемир'я, за ним Литва отримала Жемантію, Польща отримала Добжинську землю, а Тевтонський орден виплачував контрибуцію. Ще однією причиною стало, те що Московські правителі претендували на українські землі, що спричинило конфлікти. Це сприяло зближенню, та створенню однієї держави.

Городельська унія була підписана 2 жовтня 1413 році. Унія передбачала уніфікацію системи державного управління, тобто було запроваджено сейм та столичні та земські вищі уряди, обрання монархів відбувалось за спільною згодою та ухвалою прелатів, магнатів та шляхти. Унія передбачала зрівняння прав католицької шляхти в обох державах, зовнішнім проявом цього зрівняння стало прийняття представників литовського боярства польських шляхетських гербів та відбулась заміна старого терміна «бояри» новим – «барони і нобілі». Унія сприяла створенню єдиної державної структури. Основними умовами унії: 1) скасування Кревської унії, що давала ВКЛ незалежність як окремої держави; 2) державний апарат ВКЛ реформувався за польським зразком; 3) литовці та поляки католики зрівнювались в правах. Не дивлячись на автономію ВКЛ, польський король володів певними правами над Литвою, що вказувала на відносини сюзеренітету. Городельська унія продовжила традиції, що були започатковані Кревською унією, тобто підтверджувалися права католицької церкви, на землі, а також привілеї та вольності що були їй надані. В спеціальних статтях було визначено що православні та мусульманське населення, а також «відщепенці чи невірні» були виключені з отримання важливих посад та правових пільг. Також одним із важливих документів був привілей Городельського сейму, де були сформульовані основні засади створення

привілейованої групи населення Литви. Де було виділено два класи шляхти – пани й шляхта, а також умови отримання шляхетства— за народженням та надання. Цей документ викликав релігійну напругу в державі, за цим документом тільки католики отримували право користуватися свободами, привілеями та милостями.

Наслідками Городельської унії для українських земель було : 1) полонізація та покатоличення українського населення, що перебувало під владою Литви; 2) послаблення православної церкви; 3) протистояння між релігійними спільнотами, а також розкол між ними; 4) виключення некатоликів зі сфери державного управління та убрання привілеїв; 5) розповсюдження західноєвропейської культури, тобто проведено адміністративну реформу, земля була поділена на воєводства, де встановлювались воєводи, намісники та каштеляни; 6) зміна в ієрархії, тобто магнати та шляхта ставали на перше місце.

Городельська унія мала суперечливі наслідки для українських земель, з одного боку були позитивні наслідки тобто захист від зовнішніх загроз, розквіт культури, а з іншого боку негативні в виді релігійної дискримінації.

Для шкільної освіти дана унія допомагає учням краще зрозуміти передумови, контекст, а також наслідки її. Тому Городельська унія важлива тема вивчення в цьому класі. Метою вивчення даної теми є визначення причини та умови укладення Городельської унії 1413 р., її наслідки, причини опору руських князів політиці централізації, удосконалювати вміння користуватися історичною картою, аналізувати, порівнювати та робити висновки за темами, виховувати історичне мислення, розуміння історії України толерантність до політиків минулого. Дана мета допомагає учню на уроці : визначити причини, умови та наслідки унії, а також навчити дітей висловлювати свою думку стосовно унії.

РОЗДІЛ 3. ЛЮБЛІНСЬКА УНІЯ 1569 РОКУ

Люблінська унія за навчальною програмою вивчається в восьмому класі[36]. Під час перебування України у складі Великого князівства Литовського, шляхта відіграла головну роль у соціальній ієрархії українського суспільства. Шляхта була привілейованим верхів'ям цієї ієрархії, хоча всередині стану була певна різноманітність, проте з малою різницею у правах та обов'язках. За дослідженням професора Н. Яковенка, структура шляхетського стану Великого князівства Литовського була така:

– Князі – найвищий статус у шляхетському стані, вони володіли значними територіями й належали до старовинних удільних династій, таких як Рюриковичі та Гедиміновичі. Вони мали надзвичайні привілеї та великий вплив на прийняття рішень у країні [55,с.44].

– Пани – стояли на другому рівні у шляхетській ієрархії. Вони також були володарями великих земельних володінь та мали значний вплив у своїх регіонах.

– Земляни-шляхта – знаходилися на третьому рівні, вона була менш впливовою, але все ж мала привілеї й права, включаючи право на володіння землею.

– Панцирне боярство – належав найнижчий рівень шляхетського стану. Ці бояри зазвичай були служителями вищої шляхти, та їхні права та привілеї були обмеженими [39,с.180].

Ця соціальна ієрархія шляхти відображала нерівномірний розподіл влади та впливу в українському суспільстві під час Великого князівства Литовського. Поліетнічність Литовської держави, в складі якої перебували українські землі, виявлялася в тому, що серед їх шляхетського стану зустрічалися представники різних етнічних народів. Зокрема, на територіях Київщини та Брацлавщини, де присутні були українські землі, виявлено наступний етнічний склад серед землевласників:

– місцевий руський елемент та волинський елемент склали 60%

землевласників;

- тюркський елемент складав 20% землевласників;
- білорусько-литовський елемент і молдавсько-російський елемент

складали по 10% кожний землевласників [13,с.65].

Рис.3.1. Польща та Литва до утворення Речі Посполитої

Згідно з позицією польських та українських істориків, основним та важливим фактором, що побудував унійні процеси, була зовнішня агресія, що створила спільну загрозу для Великого князівства Литовського та Корони Польської. Вона приймала різні форми у XV і XVI століттях. У XV столітті Тевтонський орден був головним ворогом, що загрожував Великому князівству Литовському. Імперія ордену мала агресивні наміри та намагалася розширити свої території за рахунок Литви та Польщі. Ця загроза стимулювала пошук спільних заходів та об'єднання між Великим князівством Литовським та Короною Польською. Вивчення на уроках даних обставин дає зрозуміти учням

важливість співпраці та об'єднання в умовах загрози.

У XVI столітті зовнішня агресія наростала з боку Московської держави. Російське царство мало амбіції захопити території Литви та Польщі, що стало серйозною загрозою для обох країн. Ця спільна загроза спонукала Велике князівство Литовське та Корону Польську до об'єднання та укладання унії для захисту своїх інтересів та територій.

Таким чином, зовнішня агресія була ключовим фактором, що сприяв унійним процесам між Великим князівством Литовським та Короною Польською. В особі спільної загрози вони об'єдналися для захисту своїх кордонів та інтересів, що призвело до створення унікального державного утворення – Речі Посполитої [21,с.58].

Процес укладання унії був складним і довготривалим, починаючи безпосередньо з Варшавського сейму 1563-1564 років, де прийняли «Декларацію про унію» та «Рецес у справі Люблінської унії», і остаточно завершився на Люблінському сеймі 1568-1569 років. Цей завершальний етап укладання унії став результатом постійної уваги, яку правителі Корони Польської, Олександр Ягеллончик та Зігмунт I Старий, приділяли проблемі унії з початку XVI століття. Цей процес активізувався та досяг логічного завершення під керівництвом Зігмунта Августа у 1560-х роках. Цей шлях був з перепонами, зокрема через розбіжності у поглядах на характер об'єднання. Однак успіх був обумовлений принциповою та рішучою позицією короля. Вивчення даного процесу на уроках допомагає розуміти важливість національного об'єднання та потрібність в зусиллях для досягнення цілей.

Однією з перешкод було право польського короля, який також був Великим Князем Литовським, на спадкування Литовської землі. Враховуючи це, Зігмунт Август відмовився від діничного права власності на Литовську землю та передав її Речі Посполитій. В той же час, він забезпечив можливість іншого майнового забезпечення для своїх майбутніх нащадків, що мало вирішуватися на спільному польсько-литовському сеймі [21,с.56-57].

Послаблення держави дедалі ускладнювало захист південних кордонів від

агресивного Кримського ханства. Проте, в цій ситуації проведення політико-адміністративних реформ у 1564-1566 роках призвело до зростання симпатій до Польщі серед значної частини шляхти, зокрема представників литовської, білоруської й української шляхти, особливо серед дрібної та середньої знаті. Їм суспільні порядки Польщі видавалися ідеальними, що зробило їх найпопулярнішими та найпалкішими прихильниками унії. Проте, литовська аристократія не поспішала з укладенням унії, бо усвідомлювала можливу втрату не лише суверенітету, а й держави взагалі. Вони бачили ризик втратити самостійність та території, що спричинило їх обережність та зволікання з унійними процесами. Важливість обговорення с учнями даних подій, показує важливість різноманітних думок та вплив на історію.

Починаючи з кінця XIV століття, уряд і верхівка Польщі намагалися досягти унії. Ці прагнення базувалися на доктрині експансії на Схід. У середині XVI століття Польща проявляла таку ж агресивну національну політику, як і Московія, стосовно українських земель. Обидві держави мали однакову мету: прагнути до їх володіння. Різниця між Московією та Польщею полягала в основному в ідеологічних обґрунтуваннях їх імперських цілей. Московська еліта пропагувала концепцію спадкоємності династії Рюриковичів, що послужило основою для висунення патримоніального права московських царів на всі «руські землі» (в минулому відомі як Українська/Руська/імперія) як на «вотчину віковичну государя нашого» [53,с.75].

У той же час, польська ідеологія базувалася на переконанні про давню приналежність українських земель до Польщі, з якої, за їхнім уявленням, вони були відірвані. Західноукраїнські землі, що були частиною королівства Польського, не мали жодних претензій на територіально-політичну автономію, а розглядалися як невіддільна частина польської території.

У той же час, доля українських земель у складі Білорусько-Литовської держави – Великого князівства Литовського, була набагато складнішою. Спочатку українські князівства користувалися певною мірою автономії, але згодом був проведений курс на обмеження цієї автономії. Останнім автономним

утворенням було Київське князівство, яке припинило своє існування в 1474 році. Після цього не існувало жодних підстав говорити про наявність українського державного життя в складі Литви. По-перше, в українській історичній науці стали поширюватися деякі традиції розглядати Велике князівство Литовське як литовсько-руську державу, включаючи литовсько-українсько-білоруські елементи. Використання даної інформації в школі дає краще зрозуміти історичний контекст та розвиток тогочасної території.

Проте, такий підхід не є повністю точним. Наукові дослідження сучасних білоруських учених засвідчують, що ця держава була скоріше білорусько-литовською, а не білорусько-литовсько-українською. Загалом, Київське князівство було останнім автономним утворенням, і після його припинення існування немає підстав стверджувати про наявність українського державного життя в складі Литви. Крім того, важливо враховувати точний характер Великого князівства Литовського, яке відповідно до досліджень білоруських учених можна визначити як білорусько-литовську державу [53,с.78].

Термін «Русь» («Руське» князівство) не повинен призводити до неправильного розуміння, оскільки на час його утворення під «Руссю» розуміли територію Подніпров'я. Українські землі потрапили під контроль білорусько-литовської держави лише в другій половині XIV століття. Незважаючи на те, що їх також називали «Руссю», ці землі не отримали навіть політичної автономії. Таким чином, Велике князівство Литовське було лише білорусько-литовською державою.

Отже, офіційно ні Польща, ні Литва під час переговорів не могли розглядати політичний статус українських земель в об'єднаній державі. Інша справа, що його могли порушувати під час роботи сейму представники української еліти – князі й шляхтичі.

На середину XVI століття українські князі та верхівка панства втрачають роль провідників політичних прагнень України. Замкнувшись у сфері соціально-економічних інтересів своїх володінь і маєтків, вони остаточно відмовляються від планів розбудови національної держави та відмовляються від ідеї

відродження Українського князівства. Яскравим доказом їхньої позиції стала участь у Люблінському сеймі. Дана інформація допомагає учням, краще розуміти історичні події та як змінювались політичні погляди у той період.

Цей сейм мав вирішити питання унії між Королівством Польським та Великим князівством Литовським, що охоплювало Руське князівство. Люблінський сейм, який може вважатися найдовшим в історії парламентаризму Польського королівства, розпочався 10 січня і тривав до 12 серпня 1569 року. Протягом цього часу його склад зазнав кількох змін, оскільки до нього приєднувалися Підляське, Волинське, Київське та Брацлавське воєводства упродовж березня – червня 1569 року [63,с.207].

Попри відсутність офіційної руської фракції на коронних сеймах під час правління останніх Ягеллонів, послі все ж проявляли спільну позицію. Це стало видно під час Варшавського сейму 1563–1564 рр. Під час активних дебатів перемишльський земський суддя Валентій Ожеховський відповів на закиди посла з Великої Польщі Войцеха Пшиємського щодо незмоги одного воєводства відриватися від коронного права, коли інші вже погодилися. Ожеховський звернув увагу на регіональні особливості Польського королівства. Зокрема, він зауважив, що в їхніх землях – Русі, Львові та Перемишлі – тричі на рік проводяться суди, а в Холмській землі, в одному воєводстві, це відбувається шість разів. Це підкреслило, що не лише воєводства, а й повіти мають свої особливості та права. Все це показує учням важливість регіонального підходу в управлінні та політиці.

Валентій Ожеховський вважав руські землі частиною Малопольщі, але виділяв їх як окрему частину, чому наголошував у своїх словах («в нас у Русі»). Під час заключних етапів Варшавського сейму радзейовський староста Рафал Лещинський із Великопольщі запитав українських послів, чи не бажають вони спільно скласти для ревізії своїх привілеїв на земельні володіння, але українські посланці не підтримали цю ініціативу. У зв'язку з цим автор сеймового щоденника зазначив, що «польські пани» (panowie Polacy) сказали, що якщо «пани Руського воєводства» (panowie województwa ruskiego) не бажають, то й

вони не будуть цього робити. Цей приклад відображає протиставлення «Русі» як частини Малопольської провінції, зокрема Великопольщі, і виокремлення послів з Руського воєводства від послів із польських воєводств [63,с.210].

З самого початку засідання Люблінського сейму суперечності між литовськими та польськими послами набували дуже гострого характеру. Литовські послы настоювали на створенні федеративної держави, тоді як польські посольства прагнули інкорпорувати Литву в склад Польщі.

1 березня вночі, представники Литви під проводом Радзивіла залишили Люблін. Використовуючи цю ситуацію, посольська ізба та коронний сенат вимагали від польського короля Сигізмунда-Августа видачі актів про приєднання Волині та Підляшшя до Корони. Також ставилось питання про необхідність готуватися до можливих воєнних дій з боку Литви. 5 березня король видав привілеї щодо приєднання згаданих земель до Корони, а їхні представники повинні були з'явитися до Любліна та присягнути Польщі. Якщо вони допустили затримку, то їм загрожувала конфіскація володінь. Таким чином, це питання швидко було вирішене на користь Польщі. 5 квітня литовські посольства повернулися. Уроки на основі даної інформації відкриває важливі аспекти співпраці та відносин ВКЛ та Польського королівства.

Легке придбання значного масиву українських земель стимулювало польську сторону до подальших зусиль, спрямованих на приєднання Київщини та Брацлавщини. Цікаво, що поляки зуміли знайти підтримку українських послів з Волині та Підляшшя для цього свого наміру. Особливо вражає цинічна безсоромність польських політиків у їх обґрунтуванні доцільності такого кроку.

Примітна їхня нахабність і цинізм у використанні ситуації, адже придбання територій відбувалося без поважання на бажання та права місцевого населення. Польські політики ставили свої імперські амбіції вище інтересів українського народу, використовуючи тактику дипломатичних переконань та обіцянок, що залишалися пустими словами. Таке підступне підкорення українських земель збільшувало вплив Польщі, але одночасно руйнувало давні бажання українських князів і верхівки панства про національну державність та самостійність.

Маршалок гюльської ізби Станіслав Чарнковський заявив, що здавна *«Київ і Київське князівство належали до Корони і Його князі всі були васалами короля й Корони ...»* [74,с.47].

2 червня король приєднав Брацлавщину, а 6 червня видав привілей про повернення Київщини до складу Корони. У привілеї наголошувалося, що *«Київ був і залишається головою і головним містом Руської землі, а вся Руська земля, починаючи від часів наших предків – королів польських, була приєднана разом з іншими першими частинами до Польської Корони.»* Це відображало егоїзм польської політики, про що писав видатний український історик М. Грушевський. Він зазначав, що дебати велись лише про те, чи буде приєднання Київщини корисним для Польщі [26,с.74].

Литовські послы зрештою були змушені погодитись із вилученням зі складу їхньої держави Волині, Брацлавщини, Київщини й Підляшшя. Таким чином, українські землі потрапили під контроль Польщі, а політика короля та польської верхівки насамперед слугувала їхнім імперським амбіціям та волі збільшити вплив і території корони, а не розглядала інтереси та прагнення українських земель. У контексті уроку, дані події, відкривають аспекти та події що впливали на поділ та розподіл територій на той період, а також відкривають політичні амбіції держав та їх відносини с землями українськими.

1 липня була укладена унія, що передбачала об'єднання Королівства Польського та Великого князівства Литовського в одне нерозривне утворення – федеративну державу «двох народів» – Річ Посполиту. Згідно з унією, держава мала управлятися єдиним загальнообраним володарем, який коронувався у Кракові як польський король і великий князь литовський [23,с.74].

В результаті унії Литва втратила право на власні зовнішні відносини, хоча окремі державні інституції існували й далі (армія, уряд, законодавство, адміністративна й фінансова системи). Однак її роль у політичному житті об'єднаної держави була зведена на нанівець, і фактично домінувала в усьому Польща. Після укладення унії Польща стала домінуючим і більш впливовим партнером в Річі Посполитій, а українські землі стали менш важливими у

рішеннях і політичних процесах, призводячи до зменшення впливу Литви на подальші події й розвиток об'єднаної держави.

Українські князі та панство під час укладення унії зайняли позицію, що демонструвала їхню зосередженість на особистих і станових інтересах, а не національних. Вони не виступали з ідеєю надання українським землям статусу державної автономії або перетворення Річі Посполитої на єдину федеративну державу для польсько-білорусько-литовсько-українських інтересів [29,с.55].

Замкнутість світогляду представників української еліти, наявність станових привілеїв і готовність пожертвувати загальними справами для особистих вигід, сприяли тому, що вони домагалися обмеженого набору прав, особливо у сфері віросповідання та вживання української мови у діловодстві. Польський уряд в основному пішов на компроміс і задовольнив деякі вимоги української шляхти, зокрема православної, зрівнявши її політичні права з католицькою в 1563 році. Однак українські князі й шляхта не змогли домогтись більш широкого сприйняття їхніх національних амбіцій, що стало на шляху реалізації більшої автономії чи статусу окремої української держави в межах об'єднаної Річі Посполитої. В контексті школи, дана подія може бути використана для того, щоб зрозуміти складності в міжконфесійних та міжетнічних відносинах на українських землях.

Заслуговує на увагу той факт, що польська політична еліта, інтегруючи українські землі у свою державу, доклала усіх зусиль, щоб запобігти розвитку національної свідомості серед українських князів, магнатів і шляхти, і таким чином перешкодити народженню державної ідеї в їхньому середовищі. Польська еліта відмовилася юридично визнавати українське суспільство як «народ руський» (за сучасним тлумаченням, це означало шляхту як «політичний народ»). Навіть у документах Польсько-Литовської унії, які згадують литовців, жмудівців та руських (тобто білорусів), реституційні привілеї для Києва, Волині та Брацлавщини, коли йдеться про шляхту цих провінцій, уникають вживання терміну «народ руський» і замість цього використовують нечітку термінологію «стани» цих земель [2,с.38].

Фінальна стадія процесу обговорення, погодження та ухвалення остаточних правових актів, які закріпили утворення Речі Посполитої, почалася 23 грудня 1568 року в місті Любліні зі скликанням вального сейму. Цей сейм був надзвичайно важливою історичною подією, оскільки на ньому визначались права, обов'язки та статуси обох держав, які входили до Речі Посполитої – Королівства Польського та Великого князівства Литовського. Для учнів дана подія добре показує важливість компромісів та угод в політиці в контексті історії України.

Проте через різдвяні свята представники Великого князівства Литовського затрималися, і сейм формально розпочав свою роботу лише 10 січня 1569 року, коли відбулася промова сеймового маршалка Станіслава Сендзівоя Чарнковського. Він привітав учасників сейму і взяв на себе обов'язок провести засідання.

5 березня 1569 року Люблінський сейм ухвалив акт інкорпорації до складу Корони Польської території Підляшшя та Волині. Представники від руських земель, які включали Волинь з Брацлавщиною та Київщину, прибули на сейм у різний час. Формальним керівником руської депутації був князь Костянтин Вишневецький (?–1574 рр.).

Проходження Люблінського сейму супроводжувалося різними перешкодами та несприятливими обставинами, що ускладнювало процес ухвалення унії. Оскільки сейм зібрав представників з різних земель, у тому числі й руських (українських), він відображав різноманіття інтересів та позицій різних сторін, що призвело до багатьох дискусій та переговорів [42,с.55].

Основними причинами перешкод та затримок під час сейму були:

- різне розуміння інтересів та прав представників різних територій. Представники Великого князівства Литовського та Королівства Польського мали відмінні погляди на те, яким чином реалізувати об'єднання. Це призводило до конфліктів та непорозумінь, які вимагали додаткових дискусій і компромісів;
- суперечності між шляхтою та королем. Шляхта, особливо з Великого князівства Литовського, стояла на захисті своїх привілеїв та прав. Оскільки Річ

Посполита була федерацією, а не централізованою державою, шляхта була дуже впливовою, і король не міг просто наказати імплементувати унію без їх згоди;

– релігійні розбіжності. У руських землях (українських) домінувала православна віра, тоді як у Короні Польській – католицька. Вирішення питання про релігійну свободу для православних учасників було складною задачею, оскільки це стосувалося впливу церкви на політичне життя;

– дипломатичні ускладнення. Процес укладання унії також був ускладнений дипломатичними маневрами з боку сусідніх держав, які боялися потенційного зміцнення Речі Посполитої та зміни балансу сил у регіоні [41, с. 74].

Але попри ці перипетії, 24 травня 1569 року після того, як король підтвердив давні права руських земель і гарантував недоторканність православної віри, найвпливовіші представники руської делегації присягнули вірність Речі Посполитій. Зокрема, серед тих, хто присягнув, були київський воєвода князь Костянтин Острозький, волинський воєвода князь Олександр Чорторійський, староста житомирський князь Костянтин Вишневецький, староста луцький, брацлавський і вінницький князь Богус Корецький та інші. Їхні присяги підтверджували готовність дотримуватись умов Люблінської унії та стати частинами Речі Посполитої. Для уроків дана подія навчить аналізувати що за фактори спонукали шляхту до прийняття унії та їх роль в Речі Посполитої.

На Люблінському сеймі ухвалили «Порядок Ради коронної й литовської», що визначав склад Сенату та послідовність розташування сенаторів, а також представництво послів у посольській палаті. Цей акт був частиною ухвалених рішень, які були спрямовані на об'єднання Королівства Польського та Великого князівства Литовського.

У результаті укладання Люблінської унії створився єдиний для обох держав вальний сейм, складений з двох палат: Сенату Речі Посполитої та Посольської ізби. Сенат став верхньою палатою й утворився на основі колишньої королівської ради. Склад Сенату зазнав суттєвих змін: крім всіх членів колишнього Сенату сейму Королівства Польського (архієпископів, єпископів, воєвод, каштелянів та вищих посадових осіб), в нього також увійшли

представники Великого князівства Литовського та Королівської Пруссії [21,с.80].

Це вирішення мало велике значення, оскільки дозволяло представникам Великого князівства Литовського брати активну участь у роботі Сенату і впливати на прийняття рішень у спільних справах з Королівством Польським.

Від Королівської Пруссії, що раніше мала власні парламентські інститути, до Сейму увійшли 2 єпископи, 3 воєводи й 3 каштеляни; від територій, інкорпорованих Королівством Польським від Великого князівства Литовського, до Сейму увійшли 2 єпископи (луцький і київський), 4 воєводи (київський волинський, брацлавський та підляських) і 4 каштеляни; від Великого князівства Литовського до складу Сейму увійшли члени колишньої Ради, але не всі: 2 єпископи (віленський і жемайтський), 9 воєвод (віленський, троцький, смоленський, полоцький, новогрудський, вітебський, берестейський, мстиславський та мінський), староста жемайтський, 10 каштелянів (9 воєводств і 10-й жемайтський) та 5 вищих посадових осіб (маршалок земський, канцлер, підканцлер, підскарбій земський та маршалок дворний) [1,с.277].

Після ухвалення Люблінської унії 1569 року, Сенат Речі Посполитої складався зі 140 сенаторів. Проте важливо зазначити, що Велике князівство Литовське, хоча формально стало рівноправною частиною спільної держави з Королівством Польським, представляло менше кількості сенаторів порівняно з Польщею. Зі 140 сенаторів лише 29 були представниками Великого князівства Литовського, що складало менше ніж 20% від загальної кількості членів Сенату. Все це добре розкриває для учнів, політичний ландшафт Речі Посполитої, та вплив різного представництва на долю держави.

Посольська ізба, яка була другою палатою Вального сейму, формувалася виключно з сеймових послів (депутатів), які обиралися повітовими сеймиками та отримували від них інструкції, яких повинні були дотримуватися під час Вального сейму. Кількість депутатів від воєводств і земель Польщі регулювалося звичаєвим правом, і ця кількість була більш гнучкою. У Великому князівстві Литовському з кожного повіту обирали по два послы, а якщо воєводство не ділилося на повіти, то воно вважалось за один повіт і також посиляло на сейм

Варшава, Львів, Кам'янець-Подільський, Вільнюс, Могилів (з 1661 року), а також, можливо, Гродно, Вітебськ і Друя. Ці міста мали лише дорадчий голос і називалися аблегатами (або посольськими представниками), але їхній вплив на прийняття рішень був обмежений.

Таким чином, склад Посольської ізби демонстрував більший представницький рівень для Великого князівства Литовського після укладання Люблінської унії, але все ж деякі групи населення, зокрема містяни, були обмежені участю у політичному процесі [18,с.5].

Під час укладення унії Україна не виступала окремою політичною сутністю, тому необґрунтовано накладати на неї правову оцінку польсько-білорусько-литовської унії. Акти про включення українських земель до складу Польщі були ініціативою лише польської сторони та насильницьким чином, особливо щодо білорусько-литовської частини. Постійний тиск з боку польських державних структур відчували як білоруські, так і українські депутати. Наприклад, волинські князі, що ставили перед королем вимоги щодо гарантій, отримали від нього відверту погрозу: *«Дайте, панове, дайте їм спокій! (так король звернувся до польських сенаторів – авт.). Не намовляйте їх, панове, бо ж їм вільно присягти або не присягти: нікому не робимо неволі, коли не хочуть, нехай собі йдуть, а я поступлю по праву!»* [20,с.59].

Після цього князі відразу ж склали присягу. Тому важко не погодитися з думкою М.Грушевського, що *«прославлений пізніше як акт любови, братерства, пожертвовання, в дійсності був ланцюхом насильств на чужих перекоманнях, на чужих правах, совершених пресією державної власти й тяжких політичних обставин»*. Після від'їзду литовської делегації з переговорів 1 березня, представники українських земель продовжили переговори самостійно [26,с.58].

Слід зазначити, що українські землі змогли досягти деяких привілеїв та гарантій стосовно свого становища у складі майбутньої держави. Привілеї щодо унії Великого Князівства Литовського, яка була укладена 1 липня, та ухвали про землю Волинську (підписана 26 травня) та князівство Київське (підписана 5 червня) є важливими історичними документами, що визначали статус та привілеї

українських земель у складі Речі Посполитої. Ці акти свідчать про бажання українських земель захистити свої права та інтереси у складі нової держави та підтверджують їхню спроможність вести окремі переговори з польсько-литовськими структурами. Дані привілеї використані на уроці історії допомагає зрозуміти роль переговорів та договорів в захисті прав наднаціональних меншин.

Документи містять історичне обґрунтування та аргументи, які підтверджують правомірність включення Волині, Київщини та Брацлавщини до складу Польської Корони. Ці документи підкреслюють, що ще до часів, коли Ягайло став королем Польщі, згадані землі дійсно перебували під владою Корони [26,с.96].

В «Рецесі сейму Варшавського» зазначено, що Волинь та Підляшшя належали до Корони перед приєднанням Ягайла до Польського Королівства. Аналогічно, привілея «Про землю Волинську» також стверджує, що ці землі належали до Корони до правління Ягайла та Владислава III, а потім були передані Великому Князівству Литовському за часів короля Казимира.

Ці історичні документи були використані для підтвердження претензій польської сторони на включення зазначених земель до складу Польської Корони під час укладення унії. Вони були частиною переговорного процесу та сприяли у формуванні юридичного аргументу для рішення щодо статусу та прав українських земель у складі Речі Посполитої.

Виступи коронних сенаторів на Люблінському сеймі дійсно свідчать про пріоритетний інтерес поляків до Волині та Київської землі. Вони намагалися аргументувати історичне право Корони Польської на ці території та довести, що ці землі мають належати до складу Речі Посполитої.

Стосовно Київської землі, зазначено, що Київ завжди був головним містом Руської землі, а ця земля була приєднана до Корони Польської ще з давніх часів. Згодом, через боротьбу та добровільний перехід у спадок на ленних умовах до різних княжат, Руська земля розірвалася на окремі частини. Таким чином, коронні сенатори намагалися підтвердити історичні зв'язки Київської землі з Короною Польською та її право на входження до складу Речі Посполитої [20,с.60].

Під час Люблінського сейму були польські сенатори, які виступали проти інкорпорації Київщини до складу Корони Польської. Їхні аргументи базувалися на труднощах оборони Київщини від татарських нападів, що потребувало значних фінансових витрат. Такі сенатори пропонували залишити Київщину в складі Великого князівства Литовського, де вона вже знаходилась.

Серед противників приєднання Київщини до Польщі були впливові особи, такі як Краківський єпископ Пандевський, Краківський, Сандомирський, Брестський, Іновлоцлавський воєводи та інші. Вони висловлювали свої опозиційні погляди на рахунок інкорпорації Київщини в силу важливих оборонних та стратегічних причин. Київ був сприятливо розташований як фортеця та сторожовий пункт, що контролював доступ до інших руських земель. Крім того, він мав важливе політичне впливове значення на литовську сторону.

У результаті сенатських дебатів і переговорів на Люблінському сеймі переважила думка про включення Київщини до складу Корони Польської. Стратегічне значення Києва та його вплив на литовські землі переважили над іншими аргументами, і таким чином, Київська земля стала однією з територій, що була інкорпорована до Польської Корони після ухвалення Люблінської унії в 1569 році [24,с.77].

М.Грушевський вказує на те, що деякі сенатори, які були проти приєднання Київщини до Польської Корони, передчували можливі негативні наслідки цього рішення. Він стверджує, що розв'язання цього питання могло мати наслідки для майбутньої долі Речі Посполитої. Історія довела, що деякі з проблем, пов'язаних з участю українських земель у складі Корони, дійсно вплинули на подальший розвиток Речі Посполитої [26,с.77].

Варто зазначити, що питання про приєднання Київщини та інших українських земель до Польської Корони мало далекосяжні наслідки та викликало багато суперечностей. Негативний вплив на Річ Посполиту, як М.Грушевський зазначив, міг стосуватися забезпечення прав та інтересів українського населення, яке прагнуло більшої автономії та розвитку своєї культури та ідентичності. Це може бути одним із чинників, які сприяли недовірі

та розколу всередині Речі Посполитої [26,с.155].

Волинські послы підтримали приєднання Київщини до Польської Корони, оскільки вважали, що Київ здавна належить до Волинської землі. Вони аргументували свою позицію тим, що оскільки Волинь вже приєднана до Польщі, то Київ мав би також увійти до складу Корони. Такі заяви підтверджували зусилля Волинської делегації на Люблінському сеймі щодо захисту своїх інтересів та меж територій. Цей аспект, може бути використаний в школі для розуміння територіальних та політичних аспектах Речі Посполитої.

Проте, після таких заяв волинців деякі польські послы почали заявляти, що їм вже не потрібна унія з Литвою, оскільки вони мають важку обов'язок боронити Литву від Московської держави. Такі висловлювання свідчать про роздуми щодо подальших зв'язків з Литвою та участі в спільному державному утворенні. Вони зазначали, що Литва може мати свої власні фінанси та гетьмана, що може впливати на їхні рішення щодо дальшої співпраці.

Коли Волинь та Київщина приєдналися до Корони, деякі литовські послы, зокрема підскарбій М. Нарушович, пояснювали від'їзд литовської делегації з Любліна та фактичне усунення їх від переговорного процесу. М. Нарушович заявив, що вся вина за відірвання Волині та Києва лежить на панах ради литовських, які виїхали із Любліна та нічого не робили, щоб покращити ситуацію. Вони довели ситуацію до того, що навіть наймудріший Соломон не зміг би вирішити проблеми. Ця ситуація змусила польську сторону звернутися до переговорів із представниками Волині та Києва [60,с.79].

Однак така ситуація створила проблеми для Литовської делегації під час переговорів. Приєднання Волині та Києва ускладнило повернення до умов, які були закладені у привілеї Олександра Ягеллончика 1501 року, на яких настійно наполягали литовські представники [60,с.80], Це створило протиріччя між очікуваннями волинян та вимогами литвинів щодо статусу Волині в складі Королівства. До прийняття привілеїв про приєднання Волині та Києва литовська делегація намагалась якомога відкласти переговори, за вказівкою князя М. Радзивіла, аби мати час для розгляду унійних умов та вирішення питань, які

стосувались кордонів та прав на земельні володіння. Проте, з приєднанням, відкладання переговорів стало неможливим, що привело до складнощів та конфліктів у процесі узгодження умов між Литвою та Королівством [62,с.42].

Ця ситуація створила значні виклики для литовської делегації та вимагала вдумливої стратегії, щоб забезпечити взаємоприйнятні умови для приєднання Волині та Києва до Корони та забезпечити мирний перехід до нових правових умов. Однак, попри труднощі, переговори з представниками Волині та Києва все ж були проведені, що відіграло важливу роль у подальшому розвитку історії Литовського державного утворення та його відносин із Коронованим Королівством. Учні на основі даних подій повинні розуміти важливість дипломатії та вміти домовлятися між державами.

Під час наступних переговорів із королем та сенаторами, литовська делегація просила про повернення Києва до складу Великого Князівства Литовського (ВКЛ) з метою об'єднання ВКЛ з Коронованим Королівством. Їх пропозиція вимагала затримати та відкласти присягу київського воєводи перед Короною [64,с.43-44]. Проте, польська сторона залишила свою позицію незмінною. Сенатори вказали, що київський воєвода повинен учинити свої обов'язки перед Короною. Після зустрічі київський воєвода (князь К.Острозький) прийняв присягу перед Короною та приєднався до Коронної ради [64,с.44].

Михайло Нарушович наголосив, що жодного насильства над волинцями не вчинялося, і що вони самі поспішили прийти до такого рішення. Таке враження склалося в одного із литовських делегатів. Проте, в матеріалах щоденника засідань сейму зафіксовано, що волинці затягували процес переговорів настільки, що на сеймі 17 травня навіть обговорювалась можливість військового тиску на волинців. Було запропоновано найняти військових для стягнення податків та використати четверту частину цих податків для спонукання короля до призначення гетьмана для такого походу [5,с.71]. Однак король не пішов на загострення ситуації, і волинські послы почали складати присягу 23 травня.

Така ситуація дала Михайлу Нарушовичу підставу назвати волинян найбільшими «instigatorами» (тобто обвинувачами) проти Литви [64, с.44]. Це

показує складність ситуації та різні підходи до переговорів з боку учасників та наголошує на значенні прийняття вирішальних рішень для майбутнього відносин між ВКЛ та Коронованим Королівством.

У правових актах унійного процесу знаходяться розділи, що охоплюють різні аспекти економічних, політичних, релігійних та адміністративних прав, які визначали статус українських земель у рамках об'єднаної держави. Одним з аспектів політичних прав було звільнення українських земель від присяги підданства Великому Князівству Литовському та їх приєднання до Королівства Польського як вільним і рівним партнерам. Зокрема, це надавало їм право користуватися усіма свободами та правами, що існували у правовій системі Корони. Крім того, гарантувалося збереження територіальної цілісності та адміністративних кордонів Волинського, Київського та Брацлавського воєводств. Також попередні традиції проведення повітових сейміків зберігали свою дію. До політичних прав належала й військова повинність, відповідно до якої ці землі повинні були виставляти свої окремішні загони та сплачувати податки згідно з Коронними звичаями, коли вступали в війну [23,с.88].

Усі ці норми були закладені в правових актах унійного процесу з метою закріплення особливого статусу українських земель у єдиної об'єднаної держави та забезпечення їхньої автономії, прав та свобод. Це був важливий крок у формуванні єдиної політичної структури та забезпеченні прав українського народу в контексті унії з Королівством Польським. Ці норми можуть використовуватись для розуміння того як правові норми та закони визначають статус різних частин у межах однієї країни.

У документах унії було закладено гарантії збереження соціальних станів та давніх родових привілеїв, честі та гідності кожного окремого мешканця. Політичні права, які належали українським землям, включали забезпечення збереження попередніх урядів і служб, а також призначення на них лише місцевих представників [2,с.38]. Норми Литовського статуту залишалися в силі, і судові процеси проводилися згідно з його положень.

Найважливішим був блок економічних прав, який гарантував

непорушність володіння маєтками та іншою нерухомою та рухомою власністю. Король гарантував збереження не лише офіційно зареєстрованих володінь, але й тих, які не мали належних письмових юридичних підтверджень. Крім того, на власність українських власників поширювалися положення статуту короля Олександра Ягеллончика 1505 року, які гарантували, що їх маєтки не підлягали відбиранню. Цей статут у ВКЛ до унії не мав юридичної сили. Такі положення в документах унії відіграли важливу роль у забезпеченні прав та привілеїв українських земель та їхніх мешканців у складі об'єднаної держави.

Питання економіки унії включало проблему уніфікації грошового обігу в об'єднаній державі. На українських землях традиційно переважала литовська монета, яка вважалась як більш якісна і вартісна. У Віленській інструкції 1563 року литовці наполягали на тому, що монета має бути однорідна, але в кожній землі використовуватися окремо. Пропонувалося мати монетний двір як у Короні, так і в Литві, а нову монету допускати до обігу лише з відома сенаторів та інших високих посадовців ВКЛ. Крім того, у Литві монета повинна була мати напис про Велике Князівство Литовське.

Унійні акти також передбачали певні духовно-культурні права для руського населення. Прихильникам православної віри гарантовано вільне богослужіння згідно з традиціями грецької/православної церкви. Окремим привілеєм, який надавався Унією, було гарантування права використання руської/української мови в судових справах, у зверненнях до королівської канцелярії та інших сферах.

Положення Люблінської унії слід оцінювати з урахуванням правових традицій того часу. Представники українських земель активно брали участь у переговорному процесі. Аналіз статей згаданих документів свідчить про належне гарантування політичних, економічних та духовно-культурних прав руського населення. Проте жоден з представників тогочасної руської/української еліти не висловив претензій на створення хоча б якоїсь автономії українських земель у складі Речі Посполитої. В школі даний контекст може використовуватись для розуміння періоду в якому була підписана унія, і цим ця подія була важлива для тогочасного суспільства.

Приклад процесів підписання Люблінської унії переконує, що така еліта не виступила як державотворча сила, принаймні в історії України. Всі вони, в першу чергу, піклувалися про власні інтереси, пов'язані зі збереженням князівських титулів, маєтностей та права обіймати уряди. До цього додалися духовні права, такі як збереження православної церкви, гарантії проти дискримінації православних у суспільному житті українських земель та гарантії права на використання руської мови та попередніх традицій судочинства [3,с.38]. Усі ці права були настоюваннями української сторони й отримали юридичні гарантії. Проте, акцент був зроблений на інтереси та права окремих елітних груп, а не на створенні колективних механізмів для політичного самовизначення українських земель.

Під час складання присяги українськими князями 24 травня архієпископ Гнєзненський від імені короля запевнив волинян, що у разі необхідності розширити їх вольності, таке питання буде розглядатися на сеймі за умови відповідності коронним законам [5,с.382]. Однак, навіть у 1569 році та пізніше, серед вимог унії, не було навіть натяку на державну автономію. Жоден з представників української еліти не висловив ідеї про який-небудь автономний статус українських земель у складі Речі Посполитої.

Для Литви Люблінська унія не стала причиною втрати національної ідентичності, культурної самобутності або державності загалом. Прийняття католицької віри з Польщі у 1386-1387 роках, що було відбитком на подальших релігійних процесах у Речі Посполитій, зіграло позитивну роль у збереженні та розвитку литовської мови та національної культурної ідентичності. Це сприяло витісненню руської/української мови з діловодства та письменства Великого Князівства Литовського. Такий процес підтримав та зміцнив національну ідентичність литовців, сприяючи їхній державності та культурному розвитку.

Отже, основними причинами Люблінської унії були :1) зовнішня агресія, з боку Тевтонського ордену; 2) зовнішня загроза з боку Московської держави, що намагалась захопити території Польщі та Литви. Таким чином, зовнішня агресія була важливим фактором для об'єднання двох країн в Речі Посполиту.

Процес укладання унії був складний та довготривалий. Почавшись з Варшавського сейму та завершився Люблінським сеймом.

Уряд і верхівка Польщі намагались досягти унії, ці прагнення базувались на доктрині експансії на Схід. Люблінський сейм розв'язував питання що стосувались унії, вона розпочалась 10 січня і закінчилась 12 серпня 1569. Між литовськими та польськими послами виникали суперечності, Перші прагнули федеративної держави, а другі прагнули ігнорувати Литву в складі Польщі.

1 березня литовські представники залишили Люблін. Використовує це поляки вимагали в короля видати акти про приєднання Волині та Підляшшя. 5 березня були видані дані акти, за якими їх представники повинні були явитись в Люблін та присягнути Польщі, якщо вони затримувались, у них конфіскували землі. 5 квітня литовські послы повернулись. 2 червня Польща приєднала Брацлавщину, а 6 червня король видав привілей про повернення Київщини до Польського королівства. 1 липня була укладена унія, що утворила Речи Посполиту, також за нею державою управляв єдиний володар, що коронувався в Кракові. В результаті унії, Литва втрачала права на зовнішні відносини, але вона мала окремі державні інституції, однак роль Литви в політичному житті була зведена нанівець.

Польська верхівка інтегруючи українські землі, доклала багато зусиль для запобігання національної свідомості серед українських князів, магнатів та шляхти. Також вони не визнавали українське суспільство.

Основними перешкодами та затримками Люблінського сейму: 1) різне розуміння та прав представників різних територій; 2) суперечності між шляхтою і королем; 3) релігійні розбіжності; 4) дипломатичні ускладнення. Але не дивлячись на це, 24 травня 1569, король підтвердив давні права руських земель та гарантував недоторканість православної віри, представники руської делегації присягнули на вірність Речи Посполитій.

На сеймі було ухвалено «Порядок Ради коронної й литовської», він визначав склад Сенату, послідовність сенаторів, та представництво послів у посольській палаті. У результаті унії було створено єдиний вальний сейм що складався: 1) сенату - верховна палата, входили члени колишнього Сейму

Королівства Польського, та увійшли представники ВКЛ та Королівської Пруссії. 2) посольська ізба – формувалась з сеймових послів, обирались вони повітовими сеймиками, та отримували від них інструкції. Кількість регулювалась звичайним правом та вона була більш гнучкою. Участь містян у засіданні Сейму була обмежена. Право брати участь мали тільки містяни з найбільших міст (Краків, Гданськ, Варшава, Львів та інші).

Отже, у середині XVI ст. Польща проявляла агресивну національну політику, як Московія. Різницею було тільки в ідеологічному обґрунтуванні. У той же період українські землі у складі ВКЛ мали певну автономність, але через деякий час її обмежили. Про це нам каже що останнє автономне утворення було Київське князівство, що припинило існування 1474 році. Наслідками підкорення Королівством Польським українських земель: 1) руйнування в українській еліті бажання на національну державність та самостійність; 2) звільнення української землі від присяги підданства ВКЛ та їх приєднання до Королівства Польського; 3) відбувається збереження територіальної та адміністративної цілісності Київського, Волинського, Брацлавського воєводства; 4) збереження соціальних станів та давніх родових привілеїв; 5) зберігання попередніх урядів та служб, та призначення на посади місцевих; 6) маєтки та інша власність української еліти була захищена за статутом короля, але цей статут у ВКЛ не мав до унії юридичної сили; 7) уніфікація грошового обігу; 8) вільне богослужіння згідно з традицією грецької/православної церкви; 9) користування русько/українською мовою в судових справах.

Для шкільного викладання дана унія корисна тим що учні вчать визначати умови об'єднання ВКЛ та Польського королівства в одну державу Речи Посполита. Допомагає вчителю розвивати в учнях вміння аналізувати та узагальнювати історичні явища та події, визначати передумови та причини, на прикладі документів навчити працювати с документами та джерелами інформації, щоб на основі отриманої інформації робити висновки. Допомагає виховати в дитині почуття патріотизму, гордості до української землі, що не дивлячись на складні умови зміг зберегти мову, культуру, та побут.

ВИСНОВКИ

По-перше, в 1385 році між ВКЛ та Польським королівством, була заключена Кревська унія. Причинами такого об'єднання були внутрішні конфлікти всередині литовської еліти та загроза Тевтонського ордену. Основними умовами цього об'єднання, по-перше, було хрещення Ягайла, та об'єднання двох держав, та опір загрози в вигляді Тевтонського ордену. Згідно з цією унією король польський був одночасно Великим князем Литовським, але ВКЛ та Польське королівство зберегли власні уряди, армії, гроші та територіальну цілісність. Також поляки не мали права купувати землі та обіймати державні посади в ВКЛ. Кревська унія мала наступні наслідки, для українських земель, по перше, вона допомогла створити сильні центри влади, по-друге, збільшилась кількість торгових шляхів, по-третє, розквітає культурне життя. Вивчається в цьому класі, метою вивчення на уроці Кревської унії полягає в тому, щоб учень: міг визначити причини, умови та наслідки унії, а також навчився висловлювати свою думку стосовно неї.

По-друге, в 1413 році 2 жовтня була заключена Городельська унія. Причинами цього об'єднання, по-перше, стало протистояння ВКЛ та Польського королівства з Тевтонським орденом, а по-друге, Московські правителі претендували на українські землі, що спричинило конфлікти. Умовами Городельської унії стали, по-перше, скасовувалась Кревська унія, яка дала незалежність ВКЛ як окремій державі, по-друге, державна система ВКЛ була реформована за польським зразком, по-третє, литовські та польські католики були зрівняні в правах. Городельська унія як і Кревська унія, підтверджувала права католицької церкви, на землі, та привілеї й вольності що були їй надані. У окремих документах було зазначено що приверженці православ'я та мусульманства, а також «відщепенці чи невірні» не могли займати важливі посади та правові пільги. Наслідками унії для українських земель, ставало, по-перше, спольщення та окатоличення українського населення, що перебувало під владою ВКЛ, по-друге, ослаблення християнської церкви, по-третє, відбувається

протистояння та розкол між релігійними угрупованнями, по-четверте, некатоликів прибирають з державного управління та забирають привілеї, по-п'яте, поширюється західноєвропейська культура, це полягає в проведенні адміністративної реформи, тобто держава була поділена на воєводства, де встановлювались воєводи, намісники та каштеляни, по шосте відбувається зміна в ієрархії, це полягало в, тому що магнати та шляхта ставали на перше місце. Вивчається в цьому класі, метою вивчення на уроці Городельської унії полягає в тому щоб учень : міг визначити причини, умови та наслідки унії, а також навчився висловлювати свою думку стосовно неї.

По-третє, Люблінська унія, була підписана 1 липня 1569 році. Вона об'єднала дві країни в Речі Посполиту, де один володар керував всією державою. Її причинами ставало, по-перше, зовнішня агресія, зі сторони Тевтонського ордену, а по-друге, намагання Великого князівства Московського захопити території Польщі та Литви. Основні умови, що були представлені на Люблінському сеймі. По-перше, уряд і верхівка Польщі намагалися домогтися об'єднання, ці намагання були засновані на принципі розширення в бік сходу. По-друге, між послами ВКЛ та Польського королівства виникла суперечка, в, тому що перші хотіли отримати федеративну державу, а інші хотіли ігнорувати Литву в складі Польщі. Але із за різних поглядів виникали перешкоди та затримка Люблінського сейму. Ці перешкоди полягали, по-перше, в різному розумінні прав представників різних територій, по-друге, суперечності між шляхтою і королем, по-третє, релігійні розбіжності, по-четверте, дипломатичні ускладнення. Та не звертаючи увагу на них 24 травня 1569, правитель затвердив давні права руських земель та надавав гарантії на недоторканість православ'я, руські делегати присягнули на вірність Речі Посполитої. На Люблінському сеймі було прийнято «Порядок Ради коронної й литовської», та було утворився єдиний вальний сейм, що містив сенат, та посольську ізбу. Важливим моментом було те, що була обмежена участь містян у засіданні Сейму. Наслідками унії для українських земель, ставало, по-перше, знищення в українській верхівки прагнень мати національну державність та самостійність, по-друге, звільнення

українських територій від присяги на підданства ВКЛ та приєднання цих територій до Королівства Польського, по-третє, зберігання територіальної та адміністративної цілісності Київського, Волинського, Брацлавського воєводства, по-четверте, зберігання соціальних станів та старовинних родових привілеїв, по-п'яте, зберігаються минулі уряди та служби, а також призначення на посади місцевих, по-шосте, майно української еліти була захищена за статутом короля, але цей статут у ВКЛ не мав до унії юридичної сили, по-сьоме, уніфікація грошей, по-восьме вільне богослужіння відповідно грецько/православних церковних традицій, по-дев'яте використання русько/української мови в судових справах. Вивчається в восьмому класі, метою вивчення Люблінської унії полягає в тому щоб учень : міг визначити передумови та причини, що таке Люблінський сейм, та наслідки унії, а також навчитись робити висновки на основі отриманої інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Джерела

1. Лясота Е. Щоденник (фрагменти). На переломі. Друга половина XV – перша половина XVI ст. Київ: Україна, 1994. С. 277–280.
2. Письмо Ходкевича Виленскому воеводе Николаю Радивилу 28 мая 1569 г. Археографический сборник документов относящихся к истории Северозападной Руси. Т. VII. Вильна, 1870. С. 38.
3. Письмо Ходкевича Виленскому воеводе Николаю Радивилу 31 мая 1569 г. Археографический сборник документов относящихся к истории Северозападной Руси. Т. VII. Вильна, 1870. С. 45.
4. Руська (Волинська) метрика. Регести документів коронної канцелярії для українських земель (Волинське, Київське, Брацлавське, Чернігівське воєводства). 1569-1673. Київ: ДКАУ, 2002. 983 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Boriak_Hennadii/Guska_Volynska_metryka_rehesty_dokumentiv_Koronnoi_kantseliarii_dlia_ukr_gemel_Volynske_Kyivske_Brat/
5. Статути Великого князівства Литовського. У 3 т., 4 кн. / [за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова]. Одеса: Юридична література, 2003-2004. 177 с.
6. O ziemi Wołyńskiej. Przywilej przywrocenia ziemie Wołyńskiej do Królestwa Polskiego. Volumina legum. Przedruk zbioru praw. T. II. Peterburg: nakładem i drukiem Jozafata Ohryzki, 1859. S. 80-84.
7. O Xięstwie Kijowskim. Przywilej przywrocenia xięstwa Kijoskiego do Korony Polskiej. Ibidem. – S. 84 –87
8. Deklaracya o unij. Ibidem. S. 29 – 30.
9. Akta unii polsko-litewskiej z 1385 roku. Kraków, 1932. S. 20-58.
10. Akta unii polsko-litewskiej z 1413 roku. (Unia Horodelska). Ibidem. S.60-68
11. Akta unii polsko-litewskiej z 1569 roku (Unia Lubelska). Ibidem. S.85-90

Література

12. Барвінський О. Історія України-Руси . К.:Вінніпег, 1916 . 128 с.
URL:https://drive.google.com/file/d/1fK0ziH8WKg9Sm7RdZT6BxNAk6aqjmbSi/view?usp=drive_link
13. Білоус Н. Люблінська унія 1569 р: історіографічні погляди та інтерпретації. УІЖ. 2010. № 1. С. 65-83
14. Блануца А. Земельна політика Ягеллонів на українських теренах Великого князівства Литовського (1440–1572 рр.). Київ : Інститут історії України НАН України. 2017. 423 с.
15. Бойко О. Історія України. Посібник. К.: Академвидав, 2003. 688 с.
16. Бондарук Т.І. Західноруське право: дослідження і дослідники. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. 2000. 160 с.
17. Боплан Г. Л. Опис України. Київ: Видавництво Стебляк О.Ф., 2017. 168 с.
18. Бортнікова А. В. Організація влади та управління в Польському королівстві і Великому князівстві Литовському : програма навчальної дисципліни підготовки бакалаврів галузі знань 03 «Гуманітарні науки», спеціальності 032 «Історія та археологія», освітньої програми «Історія, європеїстика, археологія»; Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, кафедра всесвітньої історії. Луцьк, 2017. 14 с.
19. Василенко В. Політична історія Великого Князівства Литовського (до 1569 р.) в східнослов'янських історіографія XIX першої третини XX ст.: Монографія Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2006. 531 с.
20. Ващук Д. Формування правової культури Великого Князівства Литовського у другій половині XV століття – першій третині XVI століття. Український історичний журнал. 2014. № 1. С. 59–72.
21. Відносини Польщі з Литвою, Білоруссю та Україною В42 450 років після Люблінської унії. За ред. Т. Стемпневського, Б. Сурмач; пер. з польськ. О. Семенюк. Київ : Ніка-Центр, 2020. 168 с.

22. Власовський І. Нарис історії Української Православної Церкви : у 4 т. Київ : Українська Православна Церква Київського Патріархату, 1998. Т. 1: X–XVII ст. 295 с.

23. Войтович Л. Князівські династії Східної Європи (кінець IX – початок XVI століття): склад, суспільна і політична роль. Історико-генеалогічне дослідження. Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича, 2000. 649 с.

24. Горелов М. Цивілізаційна історія України. К.: ТОВ УВПК «ЕксОб», 2005. 632 с.

25. Гриневич Т. Кревська унія в дискусіях польських істориків міжвоєнного часу. Студії з архівної справи та документознавства, 18, 2010. С.149-156.

26. Грушевський М. Історія України-Руси. IV. XIV XVI віки відносини політичні. К.: Наукова думка, 1993. 552 с.

27. Гваньїні О. Хроніка європейської Сарматії / упор. Ю. Мицик. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 1006 с

28. Зашкільняк Л. Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2002. 752 с.

29. Зубрицький Д. Хроніки міста Львова. Львів : Центр Європи, 2002. 275 с. Кульчицький В. Історія держави і права України. К., 2008. 289 с.

30. Історія релігії в Україні : у 10 т. / Гол. ред. А. Колодний. Київ : Український Центр духовної культури, 1997. Т. 2: Українське православ'я. 376 с.

31. Історія України : підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закладів / О.В.Гісем, О.О.Мартинюк. Харків: Вид-во «Ранок», 2020. - 144 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1491-istoriya-ukrainy-7-klas-gisem-2020.html>

32. Історія України : підруч. для 8 кл. закладів загальної середньої освіти / І. Я. Щупак, Б. В. Черкас, О. В. Черкас, О. В. Бурлака, Н. С. Власова, К. Ю. Галушко, В. О. Кронгауз, І. О. Піскарьова, Д. О. Секиринський. Київ: УОБЦ «Оріон», 2021.-224 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1621-istoriya-ukr-8-klas-schupak.html>

33. Історія України : підруч. для 8 кл. закладів загальної середньої

освіти/ О. В. Гісем, О. О. Мартинюк. -Харків: Вид-во «Ранок»,2021.-192 с.
URL:<https://pidruchnyk.com.ua/1428-storya-ukrayini-gsem-8-klas.html>

34. Історія України: підруч. для 7 кл. Закладів загальної середньої освіти/В.О. Щупак, О.В. Бурлака, І.О. Піскарьова.-Київ: УОВЦ«Оріон»,2020.-176 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1496-istoriya-ukrayiny-7-klas-schupak.html>

35. Історія України: суспільство, культура, державність: навч. посіб. П. В. Вербицька. Львів, 2019. 267 с.

36. Історія. 6–11 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів // Міністерство освіти і науки України. URL:https://drive.google.com/file/d/1PCWfMzc3bmQKKTiIP5FLpPaeCSq8j7mE/view?usp=drive_link

37. Король В. Ю. Історія України: навч. посібн. Київ, 2008. 496 с.

38. Котляр М. Нариси історії обігу й лічби монет на Україні XIV XVIII ст. К.: Наукова думка, 1981. 91 с.

39. Лановик Б. Д., Лазарович М.В. Історія України: навч. посібн. Київ, 2006. 598с.

40. Люблінська унія 1569 року. Правові акти / Генрик Літвін. — К. : Польський Інститут у Києві, 2019. — С. 133-143.

41. Маложон О. І. Соціально-правові відносини на етнічних українських землях: XIV перша половина XVI ст. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2014. № 4. С. 174-180.

42. Між двох вогнів: друга половина XVI – перша половина XVII ст. / [упоряд. І. О. Ворончук]. Київ: Україна, 1996. 413 с.

43. Сидор М. Шлях до Городельської унії (в світлі польсько-литовсько-українських противоріч). Мюнхен; Нью Йорк, 1951. 155 с.

44. Січинський В. Чужинці про Україну. На переломі: друга половина XV – перша половина XVI ст. Упоряд. О. В. Русина. Київ: Україна, 1994. С. 267-76.

45. Україна і Литва в XIV–XVI століттях. Політико-правові та соціально-економічні аспекти. За ред. В. Г. Берковський, А. В. Блануца, Д. П. Ващук, А. О.

Гурбик, Б. В. Черкас. Луцьк: ПрАТ “Волинська обласна друкарня”, 2011. 256 с.

46. Ульяновський В. Князь Василь-Костянтин Острозький: історичний портрет у галереї предків та нащадків. Київ: видавничий дім «Простір», 2012. 1370 с.

47. Чехович В. Гадяцький трактат. Українське державотворення. Невитребуваний потенціал : словник-довідник. За ред. О. Мироненка. Київ : Либідь, 1997. 559 с.

48. Шабульдо Ф. Городельська унія 1413 р. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Gorodelska_uniya_1413

49. Шабульдо Ф.М. КРЕВСЬКА УНІЯ 1385 р. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Krevska_Uniya_1385

50. Шараневич І. Історія Галицько-Володимирської Русі від найдавніших часів до року 1453 URL: https://drive.google.com/file/d/1xcMOHrLvc3b2IgaHDw-ZL2GCSabrg5ew/view?usp=drive_link

51. Шевчук В. О. Козацька Держава : етюди до історії українського державотворення. Київ : АБРИС, 1995. 389 с.

52. Яковенко Н. Вступ до історії : монографія. 2007. 376 с.

53. Яковенко Н. Здобутки і втрати Люблінської унії. Київська старовина. 1993. № 3. С. 75- 85.

54. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України : монографія. Вид. 2-ге перероблене та розширене, 2005. 584 с.

55. Яковенко Н.М. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна = The Ukrainian Nobility From the End of the 14th to the Middle of the 17th Century. Volhynia and Central Ukraine; Укр. наук. ін-т Гарвард. ун-ту, Ін-т Критики. Вид. 2-ге, перекл. і випр. Київ: Критика, 2008. 469 с.

56. Bardach J. Krewo i Lublin g problemów unii polsko-litewskiej. Kwartalnik Historyczny, 76 (3), 1969. S.583-619.

57. Chyńcewska-Hennel T. Hadiacka unia a hetman Ivan Wyhowski. Polskie

radio dla rągraniczy. 26. VI. 2007. 144 c.

58. Гесес sejmu Koronnego Warsrawskiego w sprawie około unii Litewskiej. Ibidem. S. 30-32.

59. Fijałek J. Uchgręscijanienie Litwy pręgr Polskę i rachowanie w niej jęryka ludu / Jan Fijałek. Kraków: druk Ancryca i Spółki, 1914. S. 155.

60. Gil A. Jedność w wielości. Unia lubelska jako doświadczenie spotkania

61. Kolankowski L. Dzieje Wielkiego Księstwa Litewskiego za Jagiellonow. T. 1. S. 70.

62. Kopczyński, M., Tygielski, W. (red.). Pod wspólnym niebem. Narody dawnej Rzeczypospolitej, Warszawa, 2000. 144 s.

63. Kowalska-Urbankowa Г. Unia Polski i Litwy w latach 1385-1413 w najnowsej histoiografii polskiej. *Analecta Cracoviensia*, XIX, 1987. S.207-221.

64. Litwin H. Napływ szlachty polskiej na Ukrainę 1569-1648, Warszawa, 2000. 69 s.

65. Malec J. Szkice z dziejów federalizmu i myśli federalistycznej w nowożytnej Europie, Kraków, 2003. 85 s.

66. Narodów, religii i kultur, w: A. Gil (red.), Unia lubelska. Dziedzictwo wielu narodów, Lublin, 2010. 79-94.

67. Nikodem J. Unia horodelska: skuteczny kompromis czy rągrawie prrsrłych konfliktów? *Гарiski Historyczne*. 2013. T. 78. P. 738.

68. Nikžentaitis A. Witold i Jagiełło. Polacy i Litwini we wrajemnym stereotypie. *Pornań : Pornańskie Towarrystwo Prryjaciół Nauk*, 2000. 90 p.

69. O riemi Wołyńskiej. Prrywiley prrywrocenia riemie Wołyńskiej do Królestwa Polskiego. *Volumina legum. Prredruk rbioru praw. T. II. Peterburg: nakładem i drukiem Jorafata Ohryrki*, 1859. S. 80-84.

70. O Xięstwie Litewskim. Prrywiley około uniiej Wielkiego Xięstwa Litewskiego r Koroną. Ibidem. S. 87-92

71. O Xięstwie Kijowskim. Prrywiley prrywrocenia xięstwa Kijoskiego do Korony Polskiej. Ibidem. S. 84-87.

72. Prochaska A. Гoman Sangusrko (Hetman polny Litewski). Prrewodnik

Naukowy i Literacki. 1898. T. 17. № 9. S. 784.

73. Pulaski K. Stosunki z Mendli – Girejem chanem tatarow perekopskich (1469-1515) // Stosunki Polski z Tatarszczizna od polowi XV wieku. – T. 1. – Krakow-Warszawa, 1881. – S. 1 – 449.

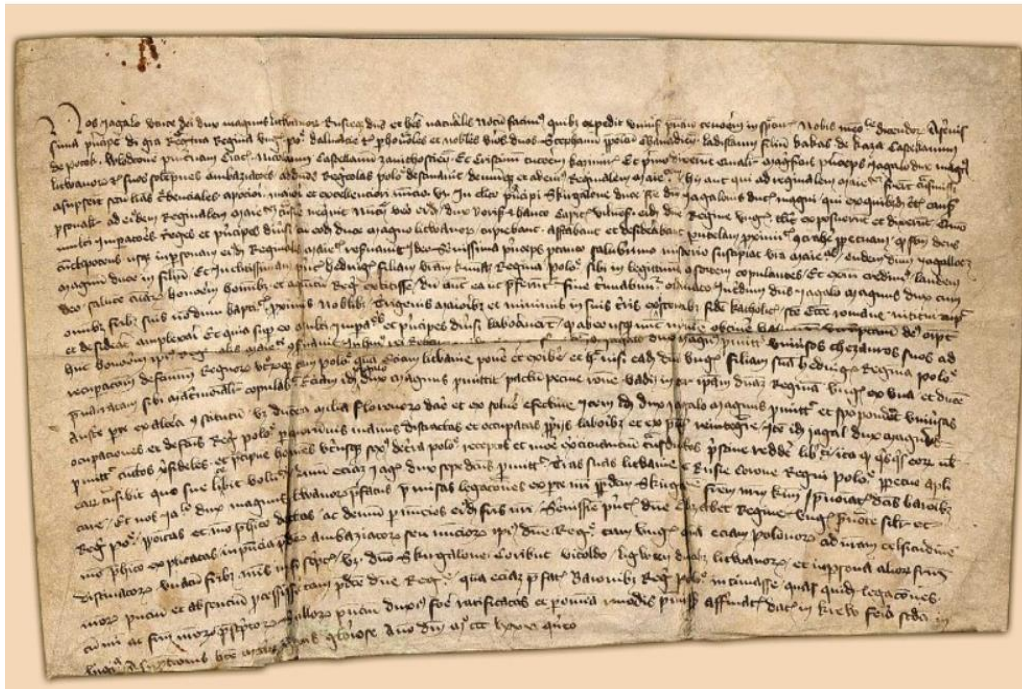
74. Unia horodelska 1413. Pacta et foedera Гегни Poloniae cum Lithuania in Hrodlo facta. Pod red. L. Korczak. Kraków : Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2014. 598 p. Kempa T. Konstantyn Wasyl Ostrogski (ok. 1524/1525) wojewoda Kijowski i marszałek ziemi Wołyńskiej. Toruń, 1997. 290 s.

75. Zakrzewski S. Wypadki z lat 1382–1386 w związku z genezą unii, (w:) Pamiętnik V Zjazdu Historyków Polskich. T. 1. Lwow, 1930. S. 354.

ДОДАТКИ

Додаток А

Документ, що був підписаний в Креві 1385 року [49].

АКТ ЛЮБЛІНСЬКОЇ УНІЇ ПРО КНЯЗІВСТВО ЛИТОВСЬКЕ ПРИВІЛЕЙ ПРО УНІЮ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО З КОРОНОЮ, УХВАЛЕНИЙ НА ВАЛЬНОМУ ЛЮБЛІНСЬКОМУ СЕЙМІ, ВІД ПАНІВ-РАДИ, ДУХОВНИХ І СВІТСЬКИХ, І ЗЕМСЬКИХ ПОСЛІВ РОКУ БОЖОГО 1569 [1 ЛИПНЯ] [40]

1. Цим нашим листом сповіщаємо всім людям сьогодення і майбутнього, до кого лиш цей наш лист дійде, що ми постійно пам'ятаємо про наш обов'язок перед своєю вітчизною – Великим князівством Литовським, про честь, гордість, суспільну користь і передусім внутрішню та зовнішню безпеку якого ми мусимо дбати, при тому усвідомлюючи їх важливість і не випускаючи з уваги гідний похвали й обом народам дуже потрібний союз, ...навіки-віків за спільної письмової згоди обох народів, затверджений печатками, присягами, честю обох сторін, що протягом тривалого часу щиро і твердо його дотримувалися ...

3. Польське королівство і Велике князівство Литовське вже є єдиним, неподільним і нерозрізненим тілом, не розрізною, а єдиною та спільною Річчю Посполитою: це зрослися і сплелися разом дві держави й два народи в один народ.

4. І цьому одному народові має на віки вічні повелівати одна голова, один пан і один спільний король, обраний спільними голосами Польщі та Литви, а місце його обрання – в Польщі. Потім він буде помазаний на Польське королівство і коронований у Кракові...

5. Обрання і піднесення великого князя литовського, яке раніше відбувалося в Литві окремо, має припинитися так, щоб у майбутньому не було ані сліду, ані нічого схожого на те, що вказувало, засвідчувало чи означало б піднесення [на престол], або інавгурацію великого князя литовського. Але позаяк титул та уряди Великого князівства Литовського залишаються, під час коронації [обранець] має бути проголошений королем польським і водночас великим князем литовським, руським, пруським, мазовецьким, жемайтським, київським, волинським, підляським і лівонським...

7. Під час коронації новий король має скріпити присягою і підтвердити на віки вічні в одній грамоті та однаковими словами права, привілеї та вольності всіх підданих обох народів і держав, об'єднаних у такий спосіб.

8. Обидва народи мусять завжди мати спільні коронні сейми та ради під головуванням польського короля, свого пана, ...радитися щодо спільних потреб на сеймах і поза сеймами в Польщі та в Литві.

9. ...залишаються чинними і непорушними для кожного стану всі права, суди, призначення, князівські титули та шляхетські роди згаданих народів, судові ухвали від давнього часу й дотепер...

11. Хоч які виникли б суперечності, ми, всі стани обох народів, маємо одні одним допомагати всіма силами та способами, які видадуться спільній раді корисними й потрібними. За спільною варшавською домовленістю, у майбутньому ніякі *foedera aut pacta*, або змови і союзи з чужими народами не можуть бути вчинені і схвалені, ніякі послы не мають бути вислані до чужих країв у важливих справах без відома і спільної ради обох народів, а раніше створені союзи чи укладені угоди з хоч яким народом, які чимось шкодять іншій стороні, не мають зберігати свою силу.

12. Монета, за рішенням спільної ради, і в Польщі, і в Литві має бути

uniformis et aequalis in pondere et grano et numero petiarum et inscriptione monetae [уніфікована і тотожна за вагою, пробою, лічбою, цінністю та номінальною вартістю], а обов'язок це забезпечувати має Його Королівська Милість.

13. Всі мита та цло в Польщі й Литві, земельні та водні, хай які їм надано назви, і королівські, і шляхетські, церковні і міські, Його Королівська Милість зволить скасувати, щоб у майбутньому на віки вічні ніякого ex nunc цла не стягувати з духовних осіб, світських осіб шляхетського стану та з їхніх підданих за будь-які речі власного виготовлення та виробництва, але не скасовувати мита купецького і не дозволяти змовлятися з купцями на шкоду [державі] і для приховування здавна усталеного королівського цла в Польщі та Литві.

16. Відтепер ніяких окремих сеймів для коронних і литовських станів Його Милість Король не скликатиме, а завжди скликатиме лише спільні сейми для обох цих народів як одного тіла в тому місці в Польщі, яке видасться Його Королівській Милості та [панам-] радам коронним і литовським найвідповіднішим.

17. Високі пости та посади в урядах у Великому князівстві Литовському, які виявилися або в майбутньому виявляться вакантними, Його Милість Король не має віддавати нікому, хто перед тим не складе присяги Його Королівській Милості та Його нащадкам, коронованим польським королям і цьому неподільному тілу – Польській Короні.